

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelma, Tornio

4/2010

Lapin elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskuksen julkaisuja

Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelma, Tornio

Mikko Paajanen

4/2010

Lapin elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskuksen julkaisuja

ISSN-L 1799–3865
ISSN 1799-3865 (painettu)
ISSN 1799-3873 (verkkajulkaisu)
ISBN 978-952-257-177-9 (painettu)
ISBN 978-952-257-178-6 (PDF)

Taitto: Ritva-Liisa Hakala

Kopijyvä Oy

Kuopio 2010

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Suunnittelualueen erityispiirteitä	6
	Maisema	6
	Kallio- ja maaperä	7
	Joet	7
	Tulvaniityt ja kosteikot.	8
	Kasvillisuus ja eläimistö	10
	Maankäytön historia ja aluesuunnittelu	12
3	Menetelmät	13
	Aiemmat suunnitelmat ja Tornion valinta suunnittelualueeksi.	13
	Ohjausryhmä	13
	Suunnittelutyön kulku	13
	Yhteistyötahot ja vuorovaikutteinen suunnittelu	13
	Tiedotus	13
	Maastotyöt	14
	Kohteiden luokittelu	14
4	Kohdekuvaukset	17
5	Yleisiä hoitoperiaatteita maatalouden ympäristötuen erityistukialueilla	62
	Peruskunnostus	62
	Tulvaniittyjen ja kosteikkojen hoito	63
	Niitto	63
	Laidunnus	64
	Kulotus	64
6	Hoidon toteutus ja rahoitus	65
	Maatalouden ympäristötuen erityistuet.	65
	Ei-tuotannollisten investointien tuki	65
	Tukia yhdityksille	66
	Rakennusperinnön hoito	66
	Muut rahoituskanavat	66
	Kiitokset	67
	Yhteystietoja	68
	Lähteet	69
	Liitteet	
	Liite 1. Miten maatalouden ympäristötuen erityistukia haetaan?	70
	Liite 2. Ethän raivaa jokipajua (<i>Salix triandra</i>).	71
	Kuvailulehti	73
	Presentationsblad	74

1 Johdanto

Tässä suunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden toteuttaminen on aina vapaaehtoista ja perustuu maanviljelijöiden, maanomistajien ja yhdistysten aktiivisuuteen. Suunnitelman tarkoituksena on antaa esimerkkejä maatalousympäristön luonnon monimuotoisuuskohteista ja niiden hoidosta. Myös muille kuin suunnitelmassa esitellyille kohteille voidaan hakea maatalouden ympäristötuen erityistukia.

Maatalous on vuosisatojen ajan luonut ympärilleen monimuotoista ja rikasta luontoa. Monet kasvi- ja eläinlajit ovat riippuvaisia maatalousympäristöistä. Töyhtöhyypät, kuovit, kiurut ja kottaraiset viihtyvät pienipiirteisessä maatalousmaisemassa. Kultasiivet, sinisiivet, hopeatäplät ja monet muut päiväperhoset lentelevät luonnonniityillä ja kukkia kasvavilla pientareilla. Kellokukat, rantatädykkeet, kullerot, mesimarjat ja kissankäpälet kukoistavat luonnonlaitumilla ja -niityillä. Maatalousympäristön luonnon monimuotoisuus on riippuvaista hoidosta ja erityisesti perinteisistä hoitomenetelmistä, kuten luonnonniittyjen niitosta ja laiduntamisesta. Arvokkaan lajiston säilymistä uhkaavat monin paikoin maatalouden tehostuminen ja toisaalta sen loppuminen kokonaan toisista paikoista.

Lapissa maatalousmaisemat ovat usein kapeina nauhoina ja pieninä sirpaleina jokien ja järvien rannoilla metsien ja soiden keskellä. Näiden pienten alueiden merkitys luonnon monimuotoisuuden ja maisemallisten arvojen kannalta on täällä aivan erityisen tärkeä.

Tornionjoki on Suomen ylivoimaisesti suurin edelleen vapaana virtaava joki. Sen ympärille on vuosituhansien saatossa kasaantunut veden tuomia paksuja hiekkaisia ja hiesuisia sedimenttikerrostumia. Joen alajuoksulla ja suistossa sijaitsevan Tornion maatalous perustuu paljolti näiden ravinteikkaiden maalajien viljelyyn. Entisaikoina joki ruokki maan-

viljelijää tuomalla kevättulvan mukana ravinteikasta lietettä jokivarren tulvaniityille. Nykyään maanviljelijä ruokkii jokea maatalouden ravinnevalumilla, jotka aiheuttavat etenkin pienemmissä sivuvesistöissä haitallista rehevöitymistä. Rehevöitymiskehitystä voidaan hidastaa ja hallita tulvaniittyjen ja kosteikkojen hoidon avulla. Ne tarjoavat maanviljelijöille reheviä luonnonniittyjä ja laitumia, sekä samalla elinympäristön monille harvinaisille eliölajeille. Tulvaniittyjen hoidosta hyötyvät kaikki.

Luonnon monimuotoisuuden (LUMO) ja kosteikkojen yleissuunnitelman tarkoituksena on auttaa paikallisia ihmisiä arvostamaan, säilyttämään ja palauttamaan maatalousympäristön luonnon monimuotoisuuden ja maiseman kauneuden kannalta merkittäviä piirteitä, sekä edistämään vesiensuojelua. Samalla on tarkoitus esitellä maatalouden ympäristötuen erityistukia viljelijöille ja näin lisätä tukien hakemista.

2 Suunnittelualueen erityispiirteitä

Tornion kaupunki sijaitsee Tornionjoen alajuoksulla ja suistossa. Keskusta sijaitsee pienellä alueella Tornionjoen Suensaareissa, mutta kaupungin alueeseen kuuluu myös laajoja maaseutualueita. Keskustan ympärille on muodostunut tiheään asuttua taajamaa. Tornion maapinta-ala on 1 187 km². Asukkaita kaupungissa oli noin 22 400 vuonna 2008. Tornio muodostaa kaksoiskaupungin rajan toisella puolella Ruotsissa sijaitsevan Haaparannan kanssa. Kaupunkien välillä on tiivistä yhteistyötä.

Koko Tornion kaupungin alue toimi vuoden 2009 kosteikkopainotteisen LUMO-yleissuunnitelman kohdealueena. Käytännössä koko laajaa aluetta ei käyty kattavasti läpi, vaan yleissuunnitelmaan valittiin kohteita kyläyhdistysten ja viljelijöiden yhteydenottojen sekä ilmakehän- ja lajistotarkastelun perusteella. Suurin osa kohteista sijaitsee Tornion ja Liakanjokien varsilla ja suistoissa. Pienempiä kohteita otettiin mukaan myös Kaakamavaarasta, Arpelasta, Kalkkimaalta ja Hirsikankaanmäeltä.

Suunnitelman painopiste on selkeästi suurten jokien tulvaniityissä ja tämä sopii hyvin myös suunnittelun painopisteenä olevaan kosteikkoteemaan. On tärkeää kuitenkin huomata, että myös muille kuin tässä suunnitelmassa esitetyille kohteille voidaan hakea maatalouden ympäristötuen erityistukia.

Maisema

Tornio kuuluu Peräpohjola – Lapin maisemamaakuntaan ja suurelta osin alavaan Keminmaan seutuun. Ainoastaan kunnan pohjoisosat Korpikylästä lähtien kuuluvat jyrkkäpiirteisempään Peräpohjolan vaara- ja jokiseutuun. Tornionjokilaaksoa luonnehtivat leveä jokiuoma, sitä seuraileva jokilaakso sekä uomassa olevat suuret tulvaniittysaaret. Tornion alueella edustavia tulvaniittysaarisemioita on erityisesti Karungissa. Asutus seurailee nauhamaisesti teiden varsia. Jokilaaksoja ympäröivät rehevät metsä- ja suomaat (Lokio 1997). Tornionjokilaakso on Tornion keskustan pohjoispuolelta Ylitornion taajamaan saakka valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta (Maisema-alue työryhmän mietintö 1993). Lisäksi kaupungin alueella on useita arvokkaita kulttuuriympäristöjä ja valtakunnallisesti arvokkaita kult-

Kuva 1. Liakan- ja Tornionjoen suistouomat luokittelevat Tornion asutuksen ja liikenneväylien keskellä. Hoidettuina uomien tulvaniityt parantaisivat alueen maisemia, virkistys- ja liikkumismahdollisuuksia ja ennen kaikkea lisäisivät luonnon monimuotoisuutta.

tuurihistoriallisia ympäristöjä, kuten Alatornion kirkon ympäristö, Vojakkalan – Oravaisensaaren alueet ja Kukkolankosken kalakenttä (Lokio 1997). Kaupungin kulttuurimaiseman yhtenäisyyttä ja edustavuutta häiritsevät viljelymaiden ja tulvaniittyjen pensoittuminen ja metsittyminen ja tästä seuraava maisemien umpeutuminen (Maisema-aluetyöryhmän mietintö 1993). Myös taajamille tyypillisen rakentamisen leviäminen syö paikoin maaseutumaisemia, erityisesti keskustan läheisyydessä.

Kallio- ja maaperä

Tornio kuuluu kallioperältään Kemi- ja Tornionjokisuiden liuskekivialueeseen, eli niin sanottuun Lapin kolmioon. Osa kivilajeista on varsin ravinteikkaita, kuten esimerkiksi dolomiitiksi kutsuttu kalkkikivi. Kallioperästä rapautuvien ravinteiden ansiosta Tornion alueella on paljon reheviä lettosoitteita ja lehtomaisia kuusikoita. Näillä elää monia Suomessa harvinaisia kasvi- ja eläinlajeja kuten kämmekkäkasveista tikankontti ja neidonkenkä. Maaperältään Tornion- ja Liakanjoen laaksot ovat tulvien kerrostamia hienoja sedimenttejä. Laaksoa ympäröivillä kangasmailla ja vaaroilla on pääasiassa moreenimaita.

Joet

Joet ovat Tornion luonnon ja maiseman keskeisimpiin kuuluvia elementtejä. Tornionjoki laskee kaupungin alueella Perämereen ja jakaantuu meren läheisyydessä useiksi suuhaaroiksi. Liakanjoki sivu-uomineen on yksi näistä suuhaaroista. Tornion- ja Kemijokien välissä Perämereen virtaava Kaakamajoki muodostaa oman vesistöalueensa.

Tornionjoki

Tornionjoki – Muonionjoki -kokonaisuus on Suomen pisin säännöstelemätön, vesitaloudeltaan luonnontilainen jokisysteemi. Se toimii myös Suomen ja Ruotsin välisenä rajajokena. Tornionjoki saa alkunsa Ruotsin tuntureilla sijaitsevasta Torniojärvestä ja yhtyy Kilpisjärveltä alkunsa saavaan Muonionjokeen Kolarin keskustaajaman eteläpuolella. Jokien alkulähteet korkeilla tunturiylängöillä vaikuttavat suuresti niiden luonteisiin. Tornionjoella on tyypillisesti kaksi lumien sulamisesta johtuvaa tulvaa. Ensimmäinen on keväällä metsämaiden lumien sulaessa ja toinen

juhannuksen tienoilla kun tunturiylängöjen lumet sulavat. Kesätulvat vaikeuttavat jokirannoilla elävien sorsa- ja kahlaajalintujen pesintää, sillä liian lähellä vesirajaa sijaitsevat pesät tuhoutuvat veden noustessa.

Tornionjoen – Muonionjoen vesistöalue kuuluu suurelta osin Euroopan unionin Natura 2000 -luonnonsuojeluohjelmaan (alue FI1301912). Tornion kaupungin alueella ohjelmaan kuuluu vain Tornionjoen pääuoma. Joki on Suomen tärkein ja koko Itämeren laajuisestikin merkittävimpään kuuluva lohijoki. Suomessa merilohi nousee luontaisesti nykyisin Tornionjoen lisäksi vain Simojokeen. Koska joki on vesitaloudeltaan luonnontilainen, on sen varrella säilynyt erittäin edustavia ja laajoja tulvaniittyalueita. Useat näistä merkittävistä perinnebiotoopeista sijaitsevat Tornion kaupungin alueella. Tornionjoen vesistön alaosa on määritelty alueeksi, missä vesistökuormituksen hallintaan on kiinnitettävä erityistä huomiota vesistön suojeluarvojen turvaamiseksi (Lapin ympäristökeskus 2009). Vesistön alaosa on maa- ja metsätalouden vesiensuojelun painopistealuetta ja soveltuu näin erinomaisesti kosteikkopainotteisen LUMO-yleissuunnitelman kohdealueeksi.

Liakanjoki sivuhaaroinen

Liakanjoki on Tornionjoen suuhaara. Se lähtee Tornionjoesta Kukkolan kylän pohjoispuolella ja haarautuu useiksi lasku-uomiksi ennen päätymistään Perämereen. Monet Liakanjoen suuhaarat ovat pitkälle umpeenkasvaneita ja etenkin kesällä varsin kuivia. Kevättulvat pitävät uomia kuitenkin avoimina ja niiden varsilla on säilynyt useita hienoja tulvaniittyalueita. Tulvavesien avoimena pitämistä uomista hyvä esimerkki on Kuivaliakka. Liakanjoen pääuoman nimi muuttuu Raumonjoeksi paikassa, josta on aikoinaan lähtenyt Raumonjärven lasku-uoma. Tällä nimellä joki myös laskee mereen Ruohokarin itäpuolella.

Raumonjärvi

Liakanjoen alajuoksulla Raumon kylässä sijaitsee aikoinaan matala ja reheväkasvuinen Raumonjärvi. Toimet järven kuivattamiseksi aloitettiin 1800-luvun alkupuolella, mutta lopullisesti alue saatiin kuivattua maanviljelykseen soveltuvaksi toisen maailmansodan jälkeen 1940- ja 1950-luvuilla. Aiemmin neliökilometrien kokoisen, avoimen kortejärven ja tulvaniittyalueen paikalla on nykyisin laaja peltoaukea ja useita varsin syviksi kaivettuja kuivatus-

uomia. Raumonjärven alueen pellot ovat tärkeitä lintujen, erityisesti kurkien ja joutsenten muuton-aikaisia levähdysalueita. Alue on arvokas myös peltolinnustoltaan ja siellä arvioitiin 1900-luvun lopulla olleen Euroopan tihein kuovien pesimäkanta (Ylimaunu ym. 1987).

Kaakamajoki

Tornion- ja Kemijokien välissä virtaa omana vesistö-nään Kaakamajoki. Sen latvat ovat Arpelan pohjois-puolen soilla ja joki laskee Kemijoen kanssa yhteiseen suistoon. Vuoden 2009 LUMO-yleissuunnittelussa ei ehditty kartoittaa joen tulvaniittyjä tai muita perinne-biotooppeja. Ilmakuvien perusteella erityisesti joen suistoalueella näyttää olevan laajoja tulvaniittyalueita. Mikäli alueelta löytyy arvokkaita perinnebiotooppi-kokonaisuuksia, voidaan niitä hyvin ottaa hoidon piiriin, vaikka niitä ei tässä suunnitelmassa mainitakaan.

Tulvaniityt ja kosteikot

Tornion- ja Liakanjokien varsille on viimeisimmän jääkauden jälkeisten vuosituhansien aikana syntynyt laajoja tulvaniittyalueita. Jokivesi on kuljettanut mukanaan tonneittain hiekkaa, hiesua ja muita maa-aineksia, jotka ovat vähitellen kerrostuneet jokiuomien rannoille ja suistoihin. Suurten jokien tulvaniityille on tyypillistä hyvin vaihteleva maasto, jossa korkeammat harjanteet ja niiden väliset notkelmat lampareineen ja kosteikkoineen vuorottelevat. Harjanteet ovat syntyneet, kun tulvan aikana karkein maa-aines on kasautunut lähimmäksi joen pää-uomaa ja hienompi aines on kulkeutunut kauemmas. Joen uomat ovat vuosituhansien ajan siirtyilleet laaksossaan kuluttaen rantaa toisaalta ja kasaten aineksia toisiin paikkoihin. Tästä johtuen tulvaniityillä voi olla useita korkeita harjanteita kivi-ne niittyineen ja niiden välisiä notkelmia kosteikkoineen. Kaiken tämän lisäksi Perämeren pohjukassa voimakkaasti vaikuttava maankohoamisilmiö on nostanut tulvaniittyjä jatkuvasti korkeammalle ja samalla joki on syönyt uomiaan maiden läpi. Tulvaniityt ovat luonnoltaan hyvin monimuotoisia, sillä niiden vaihteleva maasto tarjoaa erilaisia elinympäristöjä hyvin monille kasvi-, hyönteis-, ja lintulajeille.

Kemi- ja Tornionjokivarsien tulvaniityillä on ollut keskeinen asema suomalaisen maanviljelijä-väestön asuttaessa Lappia. Karjan selviytymiselle

välttämätön talvirehu on niitetty reheviltä tulvaniityiltä. Jokien rannat ovat olleet tulvien ja jäiden ansios-ta jo valmiiksi jokseenkin avoimia ja viljelijät ovat laa-jentaneet niittyjä ympäröiviin, reheviin tulvametsiin ja -pensaikkoihin. Ei ole sattumaa, että monien La-pin kylien ja kaupunkien lähistöltä löytyy edelleenkin laajoja tulvaniittyalueita. Kärjistäen voisi sanoa, että asutus on keskittynyt sinne, missä on perinteisen maatalouskulttuurin aikaan ollut mahdollista elättää suuria karjoja talven yli. Lapin laajoilla tulvaniitty-alueilla on tärkeä kulttuurihistoriallinen arvo.

Nykyisin karjan talvirehu korjataan lähinnä peltonur-milta, ja tulvaniityt ovat muiden perinnebiotooppien tavoin käyneet tehostuneen maatalouden näkökul-masta tarpeettomiksi. Hoitamattomina ne ovat vä-hitellen alkaneet kasvaa umpeen, pensoittuneet ja metsittyneet. Erityisesti kosteimmilla mailla tulva-niityt pysyvät avoimina usein vuosikymmeniäkin hoidon päättymisen jälkeen. Tämä johtuu todennä-köisesti siitä, että niittoniittyjen kenttäkerros on ollut hoidon loputtuakin niin tiheän kasvillisuuden peitos-sa, että puiden ja pensaiden taimet eivät ole saaneet niiltä juurensijaa. Kosteilla mailla kasvillisuus on eri-tyisen rehevää ja tiheää. Mikäli maan pintakerros syystä tai toisesta rikkoutuu, voivat pajut ja koivut juurtua siihen hetkessä. Monet ihmiset ajattelevat, että tulvaniityt pysyvät avoimina ilman minkäänlai-sia hoitotoimenpiteitä, tulvien ja jäiden vaikutusten ansiosta. On kuitenkin mahdollista, että nykyinen märkienkin tulvaniittyjen avoimuus on vain jäänn-entisestä niittokäytöstä ja suurin osa niityistä tulee kasvamaan umpeen ilman hoitotoimia, toiset vain hitaammin kuin toiset. Hoito niittämällä tai laidunta-malla todennäköisesti myös monipuolistaa tulvanii-tyyn lajistoa estämällä reheväkasvuisia kastikoita ja saroja tukahduttamasta pienempiä lajeja alleen.

Oikein hoidettuina tulvaniityt ja kosteikot keräävät ravinteita tulvavesistä ja näin vähentävät Perä-meren kohdistuvaa ravinnekuormitusta. Tulva-lietteet kasautuvat niityille ja lampareisiin. Mikäli lietteiden voimalla reheväksi kasvava kasvillisuus kerätään talteen joko niittämällä tai laidunta-malla, poistuu mukana myös osa niiden sisältämistä ravinteista. Tulvaniittyjen hoito on arvokas teko niin kulttuurihistorian, maiseman, luonnonsuojelun kuin vesiensuojelunkin kannalta.

Kuva 2. Tulvaniityille keväisin kasautuva lieterkerros saa kasvillisuuden rehottamaan. Jos niity laidunnetaan tai sen kasvillisuus niitetään ja viedään pois, poistuu myös osa lietteen mukana tulleista ravinteista. Tämä voi vähentää vesistön rehevöitymistä.

Kuva 3. Paikoilla, joissa tulvan aikainen virtaus on kova tai jäät pyyhkivät tulvaniityn yli, on säilynyt paikoin hyvin monipuolista tulvaniityn kasvilajistoa. Vastaava vaikutus voisi olla myös niitolla tai laidunnuksella. Kuvassa mm. rantakukkaa, mesiangervoa, lehtovirmajuurta, niittyleinikkiä, luhtamataraa, hiirenvirnaa ja rantanätkelmää.

Kuva 4. Pajukko valtaa märänkin tulvaniityn, jos vain löytää juurensijan rehevän niittykasvillisuuden joukosta. Pajut taimettuvat esimerkiksi tulvan tuomalla lietteellä ja tavalla tai toisella rikokoutuneella maalla.

Kasvillisuus ja eläimistö

Kasvit

Tornion metsien ja soiden kasvillisuus on kalkkipitoisen kallioperän vuoksi monipuolinen ja rehevä. Alueella tavataan monia Suomessa harvinaisia kasvi- ja eläinlajeja, kuten kämmeköistä neidonkenkää ja tikankonttia.

Tornionjoen laaksossa ravinteikkaat kalliot ovat jääneet suurelta osin paksujen jokisedimenttikerrosten peittoon. Tulvaniittyjen korkeilla, kuivilla harjanteilla kasvaa monipuolinen kuivien niittyjen kasvillisuus. Näiltä paikoilta voi tavata silmälläpidettäviksi ja uhanalaisiksi luokiteltuja pieniä saniaisia, noidanlukkoja, erityisesti ketonoidanlukkoa. Perämeren saarten kuivilla kedoilla tavataan lisäksi uhanalaista, vaarantuneeksi luokiteltua pohjannoidanlukkoa.

Tornionjoki on yksi Suomen harvoista joista, joiden varrella kasvaa silmälläpidettäväksi luokiteltua, harvinaista jokipajua. Paju viihtyy tulvien ja jäiden avoimina pitämällä joenrannoilla ja paljailla sedimenttikerrostumilla. Kun pensoittuneita tulvaniittyjä raivataan takaisin avoimiksi, on jokipajut jätettävä raivaamatta. Tämän raportin lopussa oleva liite kaksi auttaa jokipajun tunnistamisessa. Ohjeiden avulla pensas on helppo tunnistaa kaikkina vuodenaikoina Tornionjokivarren tulvaniityillä tavataan monia perinnebiotoopeilla huomionarvoisia kasvilajeja. Näitä ovat esimerkiksi kauniin sinikukkaiset rantatädyke ja siperiansinivalvatti, hernekasvit tunturikurjenherne ja rantanätkelmä, kaunis ripsuterälehtinen pulskaneilikka, sievä valkokukkainen vilukko, erikoinen puoliloinen kaarlenvaltikka ja hyönteisiä pyydystävä siniyökönlehti, Lapin maakuntakukka kullero, pieni ja sievä nurmitatar sekä hienolehdykkäinen pohjanhoikkaängelmä. Nämä kasvilajit häviävät vähitellen, kun tulvaniityt umpeutuvat metsityksen ja pensoittumisen myötä.

Kuva 5. Pikkutervakko kasvaa kosken kuohujen ja keväisten jäiden syömillä tulvaniityillä Matkakoskella.

Hyönteiset

Tornio on Kuusamon ohella Suomen viimeisiä paikkoja, joissa voi vielä nähdä uhanalaisen luhtakultasiiven (*Lycaena helle*). Perhosta tavattiin aikaisemmin lähes koko Suomessa, mutta perinnebiotooppien heinittymisen ja umpeenkasvun myötä se on käynyt hyvin harvinaiseksi. Lajin toukat elävät nurmitattarella, joka hyötyy erityisesti niitosta. Niittoniittyjen väheneminen on varmasti ollut ainakin osasyynä luhtakultasiiven uhanalaistumiseen (Somerma 1997). Nurmitatarta kasvaa hyvin monenlaisissa ympäristöissä, mutta erityisen runsaana sitä tavataan kalkkialueilla, kuten Kuusamossa ja Lapin kolmion alueella. Tornion niityillä tavataan myös monia muita harvinaistuneita perinnebiotooppien perhoslajeja puhumattakaan monista kovakuoriaisista (Roslin ja Heliövaara 2007), pistiäisistä (Söderman ja Leinonen 2003) ja muista hyönteisistä, jotka tarvitsevat perinnebiotooppeja elinympäristökseen.

Hyönteisten, ja miksei kasvienkin, kannalta on tärkeää, että perinnebiotooppeja hoidetaan monipuolisilla menetelmin. Esimerkiksi suuri laidunnuspaine hyödyttää monia maahan kaivautuvia ja paahteisuutta vaativia lantakuoriais- ja maamehiläislajeja. Useat perhoset ja mesipistiäiset kuitenkin kärsivät liian tehokkaasta laidunnuksesta, sillä ne tarvitsevat

Kuva 6. Alueellisesti uhanalaista ahomansikkaa tavataan monin paikoin Tornion perinnebiotoopeilla.

ravinnonlähteekseen kukkivaa kasvillisuutta. Kaik-
kia perinnebiotooppikohteita ei ole syytä hoitaa
samojen periaatteiden mukaisesti, vaan monipuoli-
suus on hoidossa valttia. On arvokasta, että samalla
alueella on niin niittämällä hoidettuja kuin hevosten,
lampaiden tai nautojen laitumina olevia perinnebio-
tooppikohteita. Kaikille näille kehittyä hoidon myötä
omat erityispiirteensä ja omaleimainen lajistonsa.

Linnut

Tornion jokivarsien peltoaukeilla, tulvaniityillä ja -saa-
rissa elää monipuolinen lintulajisto. Varpuslinnuista
yleisimpiä aukeilla ja niiden reunoilla esiintyviä laje-
ja ovat mm. niittykirvinen, pajusirkku ja ruokokerttu-
nen. Avomaiden kiuru ja viljanviljelystä riippuvainen
peltosirkku ovat vähentyneet, jälkimmäinen lähes
kadonnut. Karja- ja hevoslaitumia hyödyntävä kot-
tarainen yleistyi alueella 1970-luvulle asti, mutta on
nyttemmin käytännössä kadonnut pesimälajistosta.
Sen sijaan eräät muut muualla jo harvinaistuneet
maatalousympäristöjen lajit ovat täällä edelleen
melko yleisiä. Hyvinä myyrävuosina avoimilla pelto-
ja niittymailla jyrssiä saalistavia petolintuja alueel-
la edustavat suopöllö, tuulihaukka ja sinisuohaukka.
Kahlaajalajistoa edustavat isokuovi, töyhtöhyppä,
taivaanvuohi, rantasipi, suokukko ja punajalkaviklo.
Isokuovin kannan on arvioitu olevan Tornion maa-
talousalueilla koko Euroopan tihein (Ylimaunu ym.
1987). Myös lapinsirriä on aikaisemmin tavattu jo-
kivarsien laidunnetuilla saarilla, mutta se lienee ka-
donna nykyisin (Rauhala 1994).

Tornionjoen saaret, tulvaniityt ja rantakosteikot ovat
tärkeitä pesimä- ja ruokailupaikkoja monille vesi-
lintulajeille. Alueella yleisiä kosteikkojen lajeja ovat

esimerkiksi tavi, haapana, telkkä, sinisorsa ja jouhi-
sorsa, mutta Torniossa rehevillä paikoilla myös lapa-
sorsa (Ylimaunu 1990). Kevät- ja kesätulvien takia
vain pieni osa saarien pinta-alasta on lintujen pesin-
nälle sopivaa. Vasta loppukesästä kuivuvat saarten
osat ovat kuitenkin tärkeitä lintujen ruokailumaita
(Rauhala ja Ylimaunu 1985, Rauhala 1994).

Pienikokoisemmista lajeista Tornion jokivarsien
tyyppilajeihin lukeutuu törmäpääsky. Nämä pesi-
vät jyrkkiin jokitormiin kaivamiinsa onkaloihin ja
ovat muun muassa vesirakentamisen myötä harvi-
naistuneet viime vuosikymmeninä huomattavasti.
Viljelymailla tavattavaa lajistoa ovat esimerkiksi
karjatalouden vähenemisen myötä harvinaistuneet
kottarainen, kivitasku, kiuru ja keltävästäräkki. Lokki-
linnuista lapintiira ja kalatiira pesivät avoimien luoto-
jen ja rantojen lisäksi muutamilla matalakasvuisilla
tulvasaarilla. Näin ollen ne hyötyvät tulvaniityjen ja
rantojen laidunnuksesta ja niitosta. Myös naurulokit
voivat pesiä luonnonniittysaarilla (Rauhala ja Yli-
maunu 1985, Rauhala 1994).

Kottaraisia ja tuulihaukkoja voidaan auttaa ripusta-
malla sopiville paikoille niille tarkoitettuja pesäpönt-
töjä. Kahlaajia ja sorsalintuja voidaan auttaa laidun-
tamalla karjaa tulvaniityillä ja näin pitämällä niitä
avoimina ja matalakasvuisina. Tästä hyötyvät myös
lokkit ja tiirat. Muuttomatkoilla levähtäviä joutsenia,
kurkia ja hanhia voidaan avittaa perustamalla niitä
varten erityisiä riistapeltoja.

Maankäytön historia ja aluesuunnittelu

Kiinteä asutus on muodostunut Tornionjoen suisto-alueelle 1100-luvulla ja itse kaupunki on perustettu vuonna 1621. Tornio on toiminut tärkeänä kauppapaikkana, jossa Lapin tuotteet, kuten lohi, kapa-hauki ja turkikset ovat vaihtuneet suolaan, sokeriin ja muihin merireittiä kuljetettuihin hyödykkeisiin. Maataloudella on kuitenkin ollut viime vuosikymmeniin asti hyvin merkittävä osa kaupunkilaisten ja varsinkin sitä ympäröivän laajan maaseudun elinkeinona.

Jokivarsien laajoilta tulvaniityiltä on niitetty karjalle talvirehua aina 1900-luvun puoliväliin asti. Lähes kaikki saatavilla oleva heinä on korjattu, jotta karja on saatu selviämään pitkien talvikausien yli. Heinä on niitetty reheviltä jokivarsilta ja paikoin myös ruohoisilta avosoilta. Heinämaata on pyritty myös lisäämään järviä laskemalla ja soita kuivattamalla. Karja on laiduntanut kesäkaudet jokivartta ympäröivissä metsissä ja paikoin myös jokisuun ja Perämeren pohjukan laidunsaarissa. Heinäkorjuun jälkeen se on pääs-

tetty laiduntamaan myös jokirantojen ja kylien niitty-maita. Tämä niiton ja jälkilaidunnuksen yhdistelmä on ollut hyvin tyypillinen Suomen perinteiselle maataloudelle, ja sillä on positiivinen vaikutus perinnebio-toopeilla viihtyvän kasvilajiston elinolosuhteisiin.

Tornion kaupunginvaltuusto hyväksyi loppuvuodesta 2009 koko kaupungin alueelle valmistellun, oikeusvaikutteisen yleiskaavan. Kaupungin keskeisiin taajamiin ja väestökeskittymiin valmisteltiin lisäksi seitsemän tarkempaa osayleiskaavaa (Tornion yleiskaava 2009). Yleiskaavan tarkoitus on ohjata maankäyttöä ja tarkempia asemakaavoja.

Maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuuden (LUMO) ja kosteikkojen yleissuunnitelmassa esitetyt hoitoehdotukset eivät sido kohdealueiden maanomistajia millään tavoin. Suunnitelman kohteet on valittu luonnontieteellisen tarkastelun perusteella, eikä valinnassa ole huomioitu kohteiden kaavoitustilannetta. Monet tässä suunnitelmassa mainitut kohteet on Tornion yleiskaavassa merkitty ympäristöltään arvokkaiksi tai maa- ja metsätalouden alueiksi, mutta osalle on merkitty myös rakennuspaikkoja tai teollisuutta.

Kuva 7. Alatornion kirkon ympäristössä on arvokkaita kulttuuri- ja perinneympäristöjä.

3 Menetelmät

Aiemmat suunnitelmat ja Tornion valinta suunnittelualueeksi

LUMO-yleissuunnitelmia on tehty Lapin ympäristökeskuksen alueella aikaisemmin Ylitornion Kainuunkylään ja Pekanpäähän, Sallan Kelloselkään, Aatsinkiin ja Saijaan, Kemijärven Juujärvelle ja Luusuaan, Rovaniemen Ounasjokivarteen sekä Tervolan Kemijokivarteen.

Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnittelua rahoitti kolmen kuukauden ajan Maa- ja metsätalousministeriö. Vuosina 2008 ja 2009 suunnitelmien painopistealueena ovat olleet kosteikot ja niiden hoito. Lapin ympäristökeskus tiedusteli talvella 2009 Lapin kuntien maaseutu- ja ympäristösihteereiltä potentiaalisia kohteita kosteikkopainotteista LUMO-yleissuunnitelmaa varten. Ehdotuksia tuli Torniossa, Kittilästä, Inarista ja Kemijärveltä. Tornio valittiin yleissuunnittelualueeksi paikallisten kyläyhdistysten ja kaupungin virkamiesten aktiivisuuden perusteella sekä siitä syystä, että alueella virtaa suuri säännöstelemätön Tornionjoki, jonka varrelta löytyy runsaasti maatalouden ympäristötuen erityistukien piiriin kuulumattomia tulvaniittyjä. Lisäksi Torniossa on Lapin mittakaavassa hyvin taajaa viljelystä ja näin myös tarvetta vesiensuojelulle ja kosteikkopainotteiselle LUMO-yleissuunnittelulle. Tornionjoen vesistön alaosa on määritelty alueeksi, missä vesistökuormituksen hallintaan on kiinnitettävä erityistä huomiota vesistön suojeluarvojen turvaamiseksi (Lapin ympäristökeskus 2009).

Ohjausryhmä

Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnittelun ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Päivi Lundvall Lapin ympäristökeskuksesta. Muita jäseniä olivat Lapin TE-keskuksen Osmo Saloniemmi, MTK-Lapin Kaija Kinnunen, ProAgria Lapin Ari Alamikkotervo, Tornion kaupungin maaseutusihiteeri Matti Lankila ja Tornion kaupungin ympäristönsuojelusihteeri Kai Virtanen. Ohjausryhmä kokoontui suunnittelun aikana kaksi kertaa, keväällä 12.5.2009 ja syksyllä 19.11.2009.

Suunnittelutyön kulku

Ohjausryhmän toukokuisessa kokouksessa päätettiin yleissuunnittelualueen sijainniksi Tornio ja valittiin suunnittelijaksi biologi Mikko Paajanen. Maastotöitä tehtiin erityisesti kesäkuun puolivälistä heinäkuun loppuun ulottuvalla ajalla, mutta myös elokuun loppupuolella ja alkusyksystä tehtiin jonkin verran maastokäyntejä. Aiheen tiimoilta järjestettiin kesän kuluessa kaikkiaan neljä keskustelutilaisuutta. Ohjausryhmän marraskuun kokouksessa keskusteltiin kenttätöiden tuloksista ja raportin aikataulusta. Raportti kirjoitettiin syksyn 2009 ja talven 2010 aikana.

Yhteistyötahot ja vuorovaikutteinen suunnittelu

Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma tehtiin yhteistyössä Tornion kaupungin, Arpelan, Vojakkalan ja Raumon kyläyhdistysten ja Karungin metsästysseuran, sekä useiden torniolaisten lampureiden ja maanviljelijöiden kanssa. Kyläyhdistykset olivat tärkeitä yhteistyötahoja erityisesti tiedotustilaisuuksien järjestämisessä. Kaupungilta saatiin apua erityisesti tiedottamisessa. Alueen linnustollisista arvoista oltiin yhteydessä Kemi–Tornion lintuharrastajat Xenus ry:n.

Tiedotus

Hankkeen alkamisesta julkaistiin Lapin ympäristökeskuksen internetsivuilla tiedote toukokuun loppupuolella. Tiedotustilaisuuksia Tornion eri kylillä järjestettiin vuonna 2009 kaikkiaan neljä: 15.6. Arpelassa, 16.6. Vojakkalassa, 17.6. Raumolla ja 10.7. Karungissa. Kolmesta ensimmäisestä tiedotustilaisuudesta kerrottiin mm. Radio Perämeren menovinkeissä. Karungin tilaisuudesta valmistettiin pieni mainos, jota jaettiin kylälle postilaatikoihin. Tiedotustilaisuuksia mainostettiin myös kaupungin internetsivuilla ja kaupungin julkaisemana ilmoituksena Uudessa Torniolaisessa. Kussakin tilaisuudessa oli noin kymmenen osanottajaa ja Tornion kaupungin edustajat osallistuivat tilaisuuksiin aktiivisesti. Kesäkuun lopussa julkaistiin Kaupunkilehti Uudessa Torniolaisessa Raumon tiedotustilaisuuden perusteella kirjoitettu juttu LUMO-yleissuunnittelusta.

Kenttätöiden päätyttyä lokakuussa julkaistiin tiedote "Rahaa tulvaniittyjen, Raumonjärven ja sodan kukkasten hoitoon", jossa esiteltiin kartoituksen tuloksia ja kerrottiin, että alustavat kohdekartat olivat nähtävillä Tornion kaupungintalon ala-aulassa ajalla 22.10.–13.11.2009. Kartat olivat nähtävillä ja kommentoitavina myös Lapin ympäristökeskuksen internetsivuilla. Kommentointimahdollisuudesta tiedotettiin myös Tornion kaupungin internetsivuilla. Suunnittelun alustavista tuloksista julkaistiin pienet jutut Uudessa Torniolaisessa ja Radio Perämeren internetsivuilla. Lisäksi Kemin–Tornion alueella ilmestyvä Pohjolan Sanomat kirjoitti jutun maatalouden ympäristötuen erityistuista LUMO-tiedotteen pohjalta.

Maastotyöt

Maastotyöt toteutti biologi Mikko Paajanen kesäkuun ja lokakuun välillä vuonna 2009. Käyntikohteet määriteltiin paikallisten ihmisten vihjeiden, ilmakehän ja karttatarkastelun sekä lajistotietojen perusteella. Alueesta laadittiin myös esiselvityskartta, johon merkittiin mm. Natura-alueet, muinaisjäännökset ja ilmakehätarkastelun perusteella määritellyt potentiaaliset tulvaniittykohteet.

Maastotöissä pyrittiin keskittymään kosteikkopainotuksen LUMO-suunnittelun periaatteiden mukaisesti erityisesti tulvaniitty- ja kosteikkoalueisiin. Tästä johtuen suunnitelmassa esitetyt kohteet painottuvat vahvasti Tornion- ja Liakanjokien varsille. Myös esimerkiksi Kaakamajoen suistoalueelta olisi varmasti löytynyt arvokkaita tulvaniittyalueita, mutta sinne ei tämän suunnitelman puitteissa ehditty mennä. Maastotöissä tarkasteltiin erityisesti alueiden yleisilmettä ja nykytilaa. Myös kasvilajistoon kiinnitettiin huomiota. Muun lajiston kartoittaminen jäi satunnaisten havaintojen varaan.

Kohteiden luokittelu

Kohdekuvausten yhteydessä esitetyt alueiden pintaalat ovat suuntaa-antavia arvioita, eikä niitä ole hyvä käyttää esimerkiksi maatalouden ympäristötuen erityistukia haettaessa.

Perinnebiotooppeihin sisältyvät nykyiset ja entiset luonnonniityt ja -laitumet. Myös tulvaniittyihin liittyvät kosteikot sisältyvät tähän luokkaan.

LUMO-alueet ovat lähinnä peltoja, jotka ovat umpeenkasvaneet viljelykäytön loputtua, mutta jotka ovat maisemallisesti ja luonnonarvoiltaan arvokkaina syytä ottaa hoidon piiriin. Näitä kohteita on erityisesti tulvaniittyjen yhteydessä, mutta myös Raumonjärven peltoaukean alueella.

Jotkin yleissuunnitelmaan sisältyvät kohteet ovat jo hoidon piirissä. **Hoidossa olevien kohteiden** yleisin hoitomuoto on laidunnus lampailla. Jotkin näistä kohteista saavat maatalouden ympäristötuen erityistukia, mutta eivät kaikki.

Raumonjärven peltoaukea on valtakunnallisesti arvokas linnustoalue, eli niin sanottu FINIBA-alue. Pellot ovat tärkeitä erityisesti lintujen muutonaikaisena levähdysalueella. Raumonjärven alueella voitaisiin tehdä erilaisia lintujen viihtymistä edistäviä hoitotoimenpiteitä.

Inventoidut perinnemaisemat ovat Lapin perinnemaisemat (Kalpio ja Bergman 1999) ja Lapin perinnebiotooppien hoito-ohjelma (Juntunen 2008) -julkaisuissa mainittuja arvokkaita perinnebiotooppi-kohteita. Näiden alueiden hoitoon ottaminen on erityisen suositeltavaa ja toimenpiteisiin voidaan hakea maatalouden ympäristötuen erityistukeasamalla tavalla kuin muidenkin perinnebiotooppien hoitoon.

Natura-alueet ovat Euroopan unionin Natura 2000 -ohjelmaan kuuluvia kohteita. Näitä ovat esimerkiksi Tornionjoen pääuoma kokonaisuudessaan (FI1301912, ei merkitty karttoihin), Karunginjärvi tulvaniittyineen (FI1301913), Iso Mustajärvi (FI1301909) ja Pajukari–Uksei–Alkunkarinlahti (FI1301911). Natura-alueiden nimen perässä mainitaan kunkin alueen virallinen koodi, jonka avulla voidaan esimerkiksi etsiä kuhunkin alueeseen liittyviä tarkempia tietoja.

Uhanalaisten kasvilajien esiintymät on kohdekarttoihin merkitty punaisilla palloilla. Jokivarsilla nämä ovat usein silmälläpidettävää jokipajua tai kivi-vien jokitörmien niityillä kasvavia noidanlukkoja.

4 Kohdekuvaukset

1. Matkakosken niityt ja Selkäsaari (noin 8,6 ha ja 2,7 ha)

Korpikylässä Matkakosken rannalla on säilynyt tulvavesien ja jäiden kulutuksen ansiosta avointa niittykasvillisuutta. Paikoin alueella kasvaa tulvien kurittamaa parin metrin korkuista tiheää koivusta, harmaalepystä, tuomesta, haavasta ja pajuista koostuvaa pensaikkoa. Kosken alapuolella on kivikkoinen ja avoin Selkäsaari, jolla pesii lokki- ja tiirayhdyskunta.

Matkakosken rannan tuntumassa on hiekkaisia, kivikkoisia ja kallioisia ketoalueita ja kauempana koskesta tuoreempaa ja rehevämpää niittykasvillisuutta. Rantaharjanteen takana on pitkulainen lampi, jonka rannoilla kasvaa rehevää kulleroniittyä. Kosken alapuolella on hyvin reheväkasvuista tulvaniittyä, jonka läpi kiemurtelee pieni puro.

Kosken rannan kuivalla katajikkoisella kedolla kasvaa silmälläpidettäväksi (NT) luokiteltu ketonoidanlukko. Huomionarvoisia perinnebiotooppilajeja alueella edustavat *tunturikurjenherne*, *kullero*, *nurmitatar*, *rantatädyke*, *pohjanhoikkaängelmä* ja *poimulehti*. Muuta lajistoa ovat muun muassa kissankäpälä, pikkutervakko, suo-orvokki, lehtovirmajuuri, mesimarja, ranta-alpi, kultapiisku, pietaryrtti, tuoksimake, metsäruusu, lampaannata ja nuokkuhelmi.

Hoito: Koskenrantaniittyjä voitaisiin raivata pensaista ja laiduntaa esimerkiksi lampailta, hevosilla tai naudoilla. Tämä helpottaisi myös alueella liikkumista ja virkistyskäyttöä. Laidunpaine on sovitettava alueella erityisen tarkasti jotta pensoittuminen saataisiin pysymään kurissa mutta kasvillisuus ei kuluisi liian paljoa varsinkin kosken rannoilla. Alue voitaisiin jakaa useampaan laidunlohkoon, jotta arvokas kasvilajisto pääsisi välillä kukkimaan ja siementämään. Karumpia alueita ei ole tarpeen laiduntaa joka vuosi.

Kuva 8. Matkakosken rannan tulvaniityt ovat säilyneet melko avoimina tulvien ja jäiden ansiosta. Alueen eteläosassa on kalkkikallioita, joilta voisi löytyä esimerkiksi harvinaisia sammallajeja.

Tiirujen ja lokkien pesäpaikkana oleva Selkäsaari on yhdyskunnan säilymisen kannalta tarpeen pitää avoimena. Jos saarta halutaan hoitaa laiduntamalla, se on tehtävä niin, ettei linnustolle aiheudu haittaa. Matkakosken alueelle voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

2. Vähän laidunniitty (3,3 ha)

Korpikylässä sijaitsee Vähän laidunniitty, joka on Lapin perinnemaisemaintoinneissa luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi (Juntunen 2008, Kalpio ja Bergman 1999). Alueella on tuoretta ja kuivaa niittyä sekä metsälaidunta. Laiduneläiminä ovat toimineet naudat ja nykyisin lampaat. Laidun sijaitsee maise-mallisesti arvokkaalla paikalla Kilpisjärvelle vievän tien varressa.

Laitumella kasvaa silmälläpidettävä (NT) ketonoidanlukko. Huomionarvoisia perinnebiotooppilajeja ovat nurmitatar, kullero, rantatädyke, ketosilmäruoho ja sykeröpiippo. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi kissankäpäälä, nurmi- ja metsälauha sekä tuoksimake.

Hoito: Alueen laiduntamista olisi hyvä jatkaa niin, ettei eläimiä lisäruokita. Hoitotoimenpiteisiin voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

3. Korpikylän Uusimaan laidunniitty (2,9 ha)

Korpikylässä sijaitsee Uusimaan laidunniitty, joka on Lapin perinnemaisemaintoinneissa luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi (Juntunen 2008, Kalpio ja Bergman 1999). Alueella on niittyä, tulvaniittyä, entistä peltoa ja hakamaata. Alue on toiminut nuorkarjan laitumena.

Huomionarvoisia perinnebiotooppilajeja ovat nurmitatar, rantatädyke, kullero. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi valkoapila, nurmilauha, jäkki, niittyleinikki, mesiangervo ja metsäkurjenpolvi.

Hoito: Aluetta olisi hyvä hoitaa laiduntamalla. Hoitotoimenpiteisiin voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

4. Ajoksenniemen niitty (noin 6,0 ha)

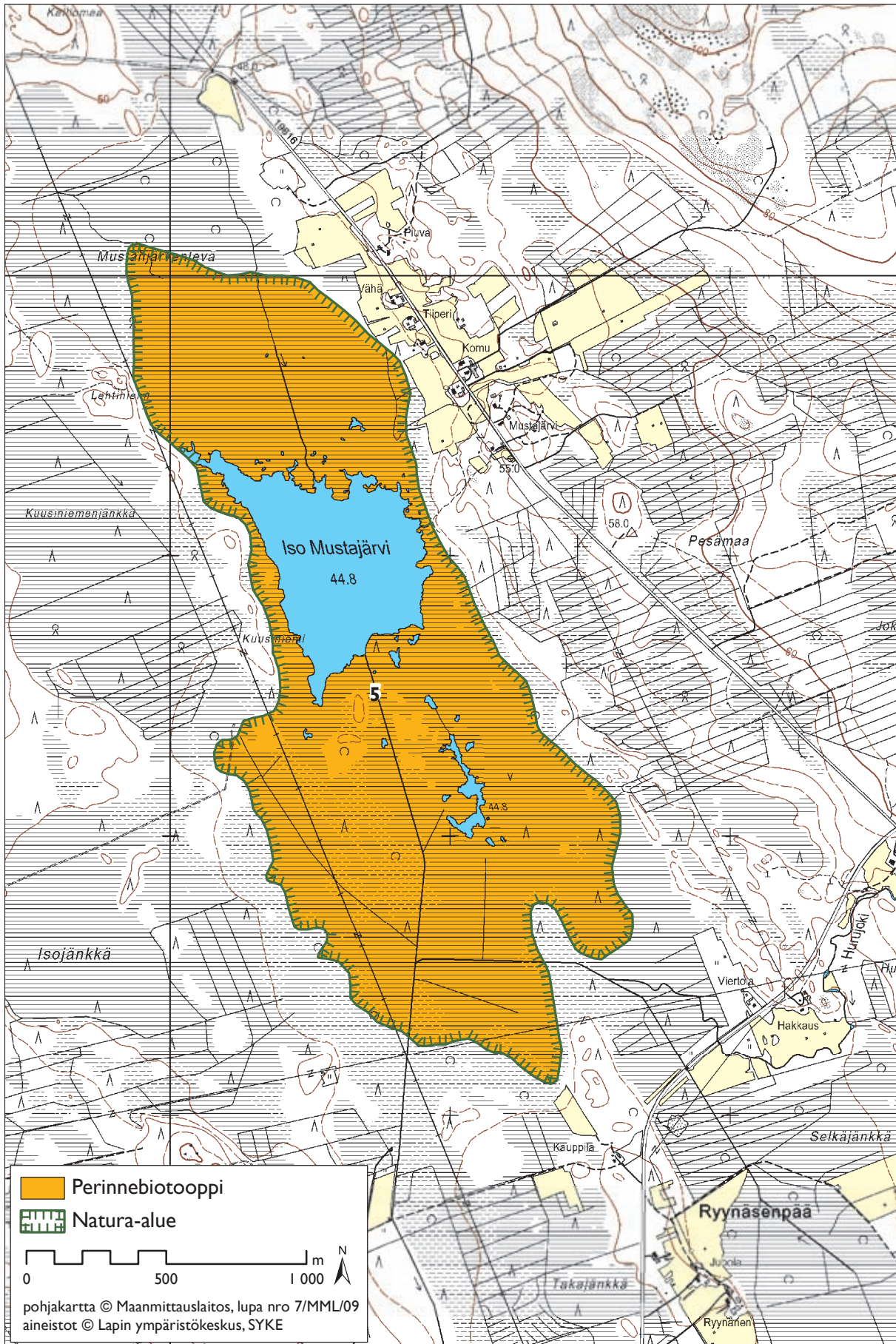
Nivanpään kylässä Tornionjoen Alanivan kohdalla sijaitsee Ajoksenniemi, jonka rannoilla tulva ja jäät ovat ylläpitäneet avoimia tulvaniittyjä. Ajoksenniemen niityt ovat vyöhykkeisiä sen mukaan miten ankara jäiden ja vesien kulutus niihin on kohdistunut. Lähimpänä rantaa on matalakasvuisin vyöhyke ja kauemmas rannasta kuljettaessa kasvillisuus muuttuu yhä rehevämmäksi vaihtuen lopulta tulvapensaikoksi ja lehdoksi. Osin umpeenkasvaneiden tulvaniittyjen keskellä on pitkä lampi, jolle johtaa läheiseltä pellolta vanha tienpohja. Ajoksenniemi on arvokas tulvaniittyjen ja tulvalehtojen kokonaisuus.

Huomionarvoisia perinnebiotooppilajeja ovat siperiansinivalvatti, rantatädyke, siniyökönlehti, kullero, pohjanhoikkaängelmä, kaarlentalikka ja vilukko. Lammen ympäristössä on laajoja avoimia kotkansiipikasvustoja. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi metsäkurjenpolvi, korpikastikka, väinönputki, rentukka, mesimarja, pohjanpunaherukka, keltaängelmä, ahomatara, mesiangervo, suo-orvokki, palmusammal, lehtovirmajuuri, kielo, metsäruusu, ranta-alpi, harajuuri, pietaryrtti, huopaohdake, maarianheinä, kultapiisku ja soreahiirenporras. Puuvartisista lajeista alueella kasvaa muun muassa kiiltopajua, tuomea ja hieskoivua.

Hoito: Ajoksenniemen tulvaniittyjä voitaisiin raivata pensaikeista ja hoitaa laiduntamalla tai niittämällä. Niemen tulvalehdot voisivat soveltua vapaaehtoisen metsiensuojeluohjelma METSO:n piiriin, jolloin niiden suojelusta maksettaisiin maanomistajille käypä korvaus. Tulvaniittyjen hoitoon voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

Kuva 9. Kotkansiipi muodostaa Ajoksenniemessä laajoja kasvustoja erityisesti niemen keskellä olevan pienen lammen ympärille.

Kartta 2. Kohde 5. Iso Mustajärvi.

5. Iso Mustajärvi (järveä ympäröivät luhdat noin 219 ha)

Mustajärven kylän länsipuolella sijaitsevan Ison Mustajärven pintaa on laskettu ensimmäisen kerran vuonna 1900 ja laskuja on jatkettu eri tarkoituksia varten aina 1970-luvulle asti (Lapin lintuvesityöryhmän mietintö 2005). Alun perin järven pintaa laskettiin, jotta sen alta paljastuisi heinäntekoon soveltuvia reheviä maita. Järvi ympäröivine kosteikkoi-
neen kuuluu Natura 2000 -verkostoon (FI1301909) ja lintuvesien suojeluohjelman piiriin.

Perinnebiotooppityypiltään Isoa Mustajärveä ympäröiviä luhtia voidaan pitää suoniittyinä. Luhta-alueet ovat pysyneet näihin päiviin asti varsin avoimina maapohjan märkyydestä johtuen. Paikoin, erityisesti korkeammilla kohdilla on kuitenkin havaittavissa pensoittumista. Pusikoituminen voi vaikuttaa negatiivisesti alueen linnustoliisiin arvoihin, sillä monet kahlaaja- ja sorsalinnut suosivat täysin avoimia ympäristöjä joilta varisten kaltaiset pesärosvot eivät löydä tähytyspaikkoja.

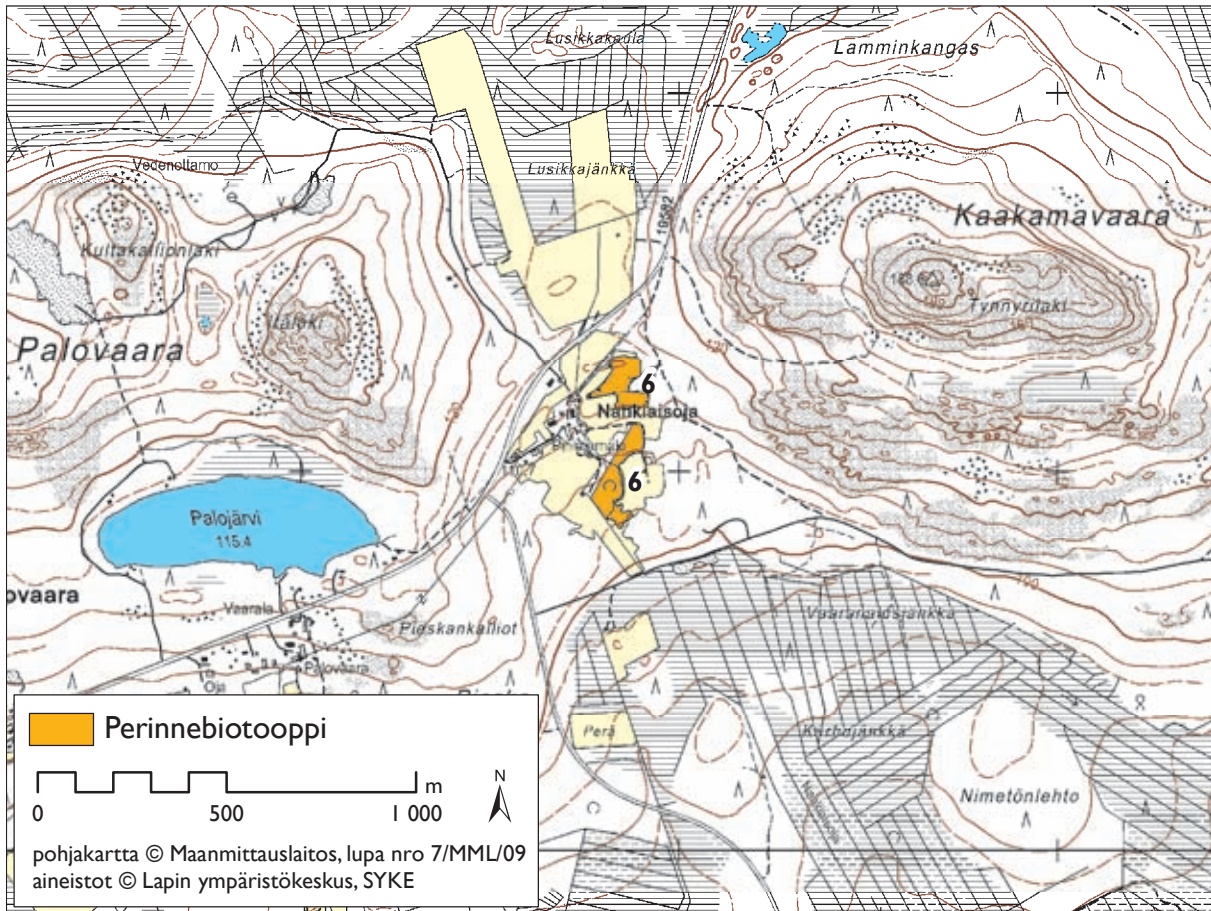
Järvellä ja sitä ympäröivillä alueilla tavataan useita huomionarvoisia lintulajeja. Lintudirektiivin lajeista alueella pesivät mustakurkku-uikku, joutsen, uivelo, sinisuohaukka, suokukko, liro, pikkulokki ja lapintiira. Kasveista alueella tavataan esimerkiksi kurjenjalka, vesisara, suoputki ja myrkkyykeiso. Hieman korkeammilla paikoilla kasvaa korpikastikkaa.

Hoito: Järvi on laskettu alun perin, jotta veden alta paljastuvia luhtia voitaisiin käyttää heinämaana. Perinteinen hoitomuoto on siis ollut niittäminen. Tämän kaltaista hoitoa voitaisiin jollakin osalla järveä ympäröivistä luhdista jatkaa. Alueen märkyydestä johtuen laiduntaminen ei todennäköisesti sovi hoitomuodoksi. Alueen niittohoitoon voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Tukea voivat hakea myös yhdistykset, esimerkiksi metsästysseurat.

Tornion alueella sijaitsee myös muita laskettuja järvalueita, esimerkiksi Varejärvi. Myös näiden rantaluhtien niittoon voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötukea.

Kuva 10. Isoa Mustajärveä ympäröivät märät luhdat ja rantaniityt, joilta on aikaisemmin niitetty heinää karjan talvirehuksi.

Kartta 3. Kohde 6. Nahkiaisojan metsälaitumet.

6. Nahkiaisojan metsälaitumet (noin 2,6 ha)

Nahkiaisoja sijaitsee Palovaaran kylän koillispuolella Kaakamavaaran juurella. Kohdeilalla on ollut lehmä vuoteen 1975 asti. Alueella näkyy edelleen laidunnuksen jälkiä metsissä ja pienillä niittykuviolla. Kasvillisuudessa näkyy maaperän ravinteisuudesta kertovaa lehtolajistoa, kuten lehtotesmaa, nuokkuhelmikkää ja kieloa.

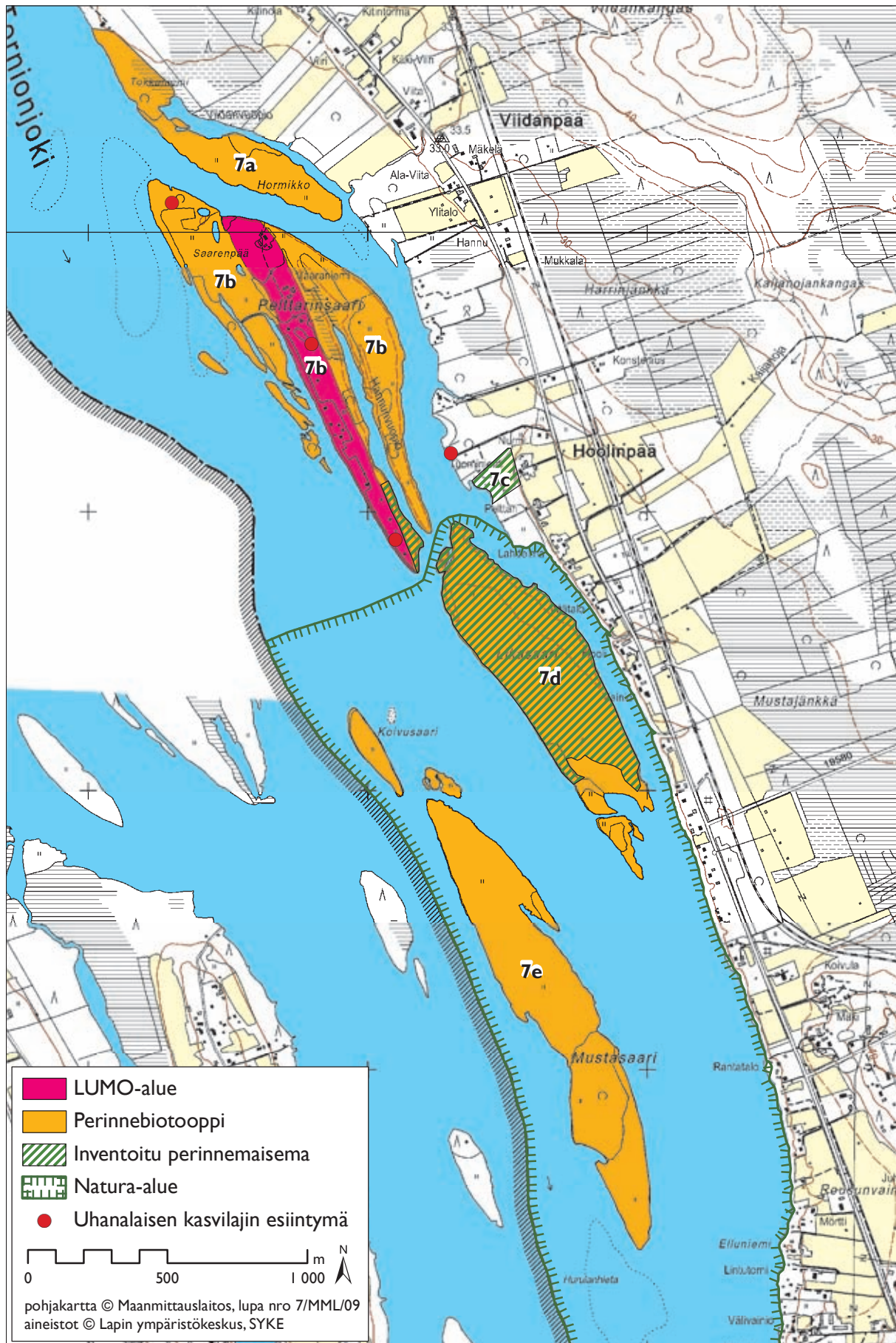
Alueella tavattavia huomionarvoisia perinnebiotoopilajeja ovat ahomansikka, nurmitatar, kullero ja rantatädyke. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi tuoksumake, metsäkurjenpolvi, puna-ailakki, niittyleinikki, metsämitikka, kultapiisku, valkoapila, huopahdake ja kissankäpäle.

Hoito: Alueita voitaisiin hoitaa esimerkiksi lampailla laiduntamalla. Alueille voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

Vastaavanlaisia kohteita löytyy Tornion alueelta varmasti paljon enemmänkin. Maatalouden ympäristötuen erityistukea myönnetään myös muille kuin tämän LUMO-yleissuunnitelman kohteille, joten rohkeasti vain hakemaan.

Kuva 11. Pieni niittyalaikku Nahkiaisojalla.

Kartta 4. Kohde 7. Karunginjärven tulvaniityt.

7. Karunginjärven tulvaniityt (yhteensä noin 129,8 ha)

- 7a. Tokkaniemi ja Hormikko (noin 12,8 ha)
- 7b. Pelttarinsaari (tulvaniityt noin 29,6 ja vanhat pelot yms. noin 13,5 ha)
- 7c. Tuominiemi (1,7 ha)
- 7d. Likasaari (noin 30,3 ha)
- 7e. Mustasaari (noin 32,0 ha)

Karunginjärvi on Tornionjoen laaja suvanto-alue Karungin kylän kohdalla. Suvanto on matala ja siinä on useita suuria tulvaniityksia. Tornionjoen uoma kuuluu koko matkaltaan Natura 2000 -ohjelmaan (FI1301912). Karunginjärvi muodostaa tämän lisäksi oman, linnustonsa puolesta kansainvälisesti arvokkaan IBA-alueensa, joka kuuluu myös Natura 2000 -verkostoon (FI1301913). Tähän kuuluvat myös alueen saaret ja tulvaniityt. Karunginjärven Natura-alueen pohjoisraja kulkee Likasaaren ja Pelttarinsaaren välissä. Karunginjärvi on tärkeä lintuvesi ja erityisesti joutsenten muutonaikainen kokoontumisalue. Alueen tulvaniityjen hoito edistää esimerkiksi kahlaaja- ja vesilintujen viihtymistä.

Karunginjärven saarilla tavataan paljon silmälläpidettäväksi (NT) luokiteltua jokipajua. Tulvaniityjen kunnostusraivausten yhteydessä jokipajua ei ole syytä raivata. Liitteessä kaksi kerrotaan miten jokipajun erottaa yleisemmistä pajulajeista. Perinnebiotoopeilla huomionarvoisia kasvilajeja Karunginjärven alueella ovat esimerkiksi *rantatädyke*, *siperiansinivalvatti*, *rantanätkelmä* ja *kullero*. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi mesiangervo, ranta-alpi, korpikastikka, keltaängelmä, huopaohdake, lehtovirmajuuri, ruokohelpi, nurmilauha, metsäkurjenpolvi, karhunputki, niittysuolaheinä, ojakärsämö, siankärsämö, pikkulaukku ja nurmiippo.

Pelttarinsaaren pohjoisosassa kasvaa laajoja jokipajupensaikoita, jotka on raivausten yhteydessä jätettävä rauhaan. Saaren keskellä kulkevan korkeamman harjanteen päällä on jonkin verran asutusta, mökkejä sekä osin umpeutuneita pelto-maita. Alavamilla alueilla on paikoin hyvinkin kauniista tulvaniitykasvillisuutta. Likasaari ja sen pohjoispuolella sijaitseva Tuominiemen rantalaidun ovat luokiteltu Lapin perinnemaisemaintoinneissa

(Juntunen 2008, Kalpio ja Bergman 1999) paikallisesti arvokkaiksi perinnebiotoopeiksi. Alueet ovat tulvaniityjä ja erityisesti Likasaari on säilynyt rannan jokipajupensaikkoja lukuun ottamatta hyvin avoimena. Mustasaari on suurelta osin kosteaa kastikka- ja saratulvaniitytä. Saaren eteläosan korkeammalla alueella on myös kuivempia niittytyyppejä ja hakamaisen oloista metsää. Saarella kasvaa myös rehevää havupuuvaltaista tulvametsää. Mustasaaren puustoiset osat voisivat soveltua vapaaehtoisen metsiensuojeluohjelma METSON piiriin. Tällöin niiden suojelusta maksettaisiin käypä korvaus.

Hoito: Karunginjärven tulvaniityjä voitaisiin hoitaa niittämällä tai laiduntamalla. Niittäminen on alueen tulvaniityjen perinteinen hoitomuoto, joten olisi hienoa jos jokin alue hoidettaisiin tällä tavalla. Laiduntamisen järjestäminen näin laajoille alueille voi kuitenkin olla käytännössä helpompaa. Hoitotoimenpiteisiin voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Pelttarinsaaren korkean keskiharjanteen umpeutuville pelloille voidaan hakea luonnon ja maiseman monimuotoisuuden hoitoon tarkoitettua tukea. Karunginjärven Natura-alueella sijaitsevien tulvaniityjen hoidon on tapahduttava linnustonsuojelullisin perustein ja mahdollinen laidunnus tai niitto tulee ajoittaa siten, että siitä on lintujen pesinnälle mahdollisimman vähän haittaa.

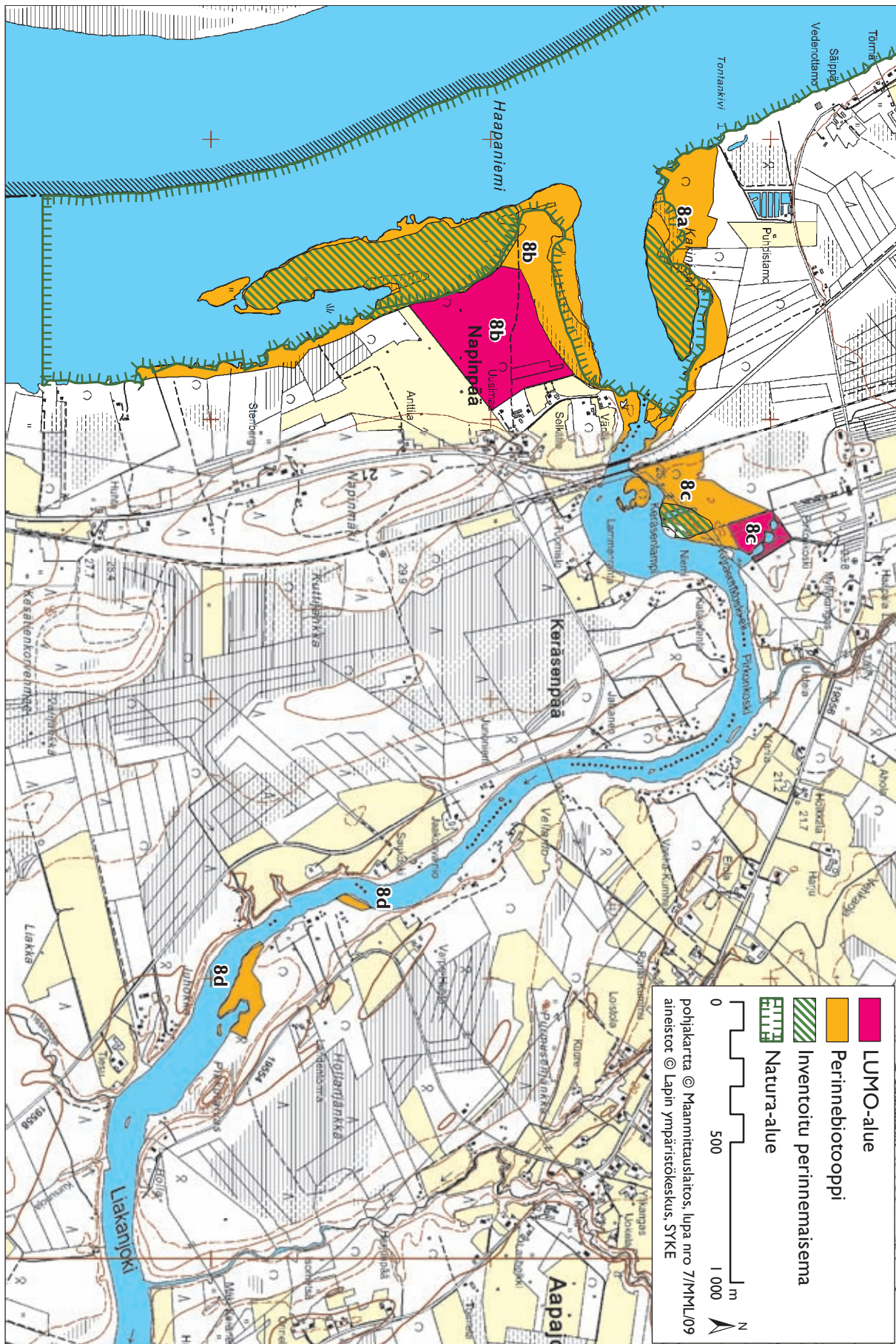
Kuva 12. Pelttarinsaaren tulvaniityillä kasvaa edelleen perinteisestä hoidosta kertovaa lajistoa, kuten huopaohdaketta ja rantatädykettä.

Kuva 13. Karunginjärven Mustasaressakin kasvava terttualpi on yksi tulvaniittyjen tyyppikasveista.

Kuva 14. Karunginjärven Mustasaassa on myös rehevää, varjoisaa kuusikkoa jolla voisi hyvin olla suojeluarvoja.

Kartta 5. Kohde 8. Liakanjoen ylävirran tulvaniityt.

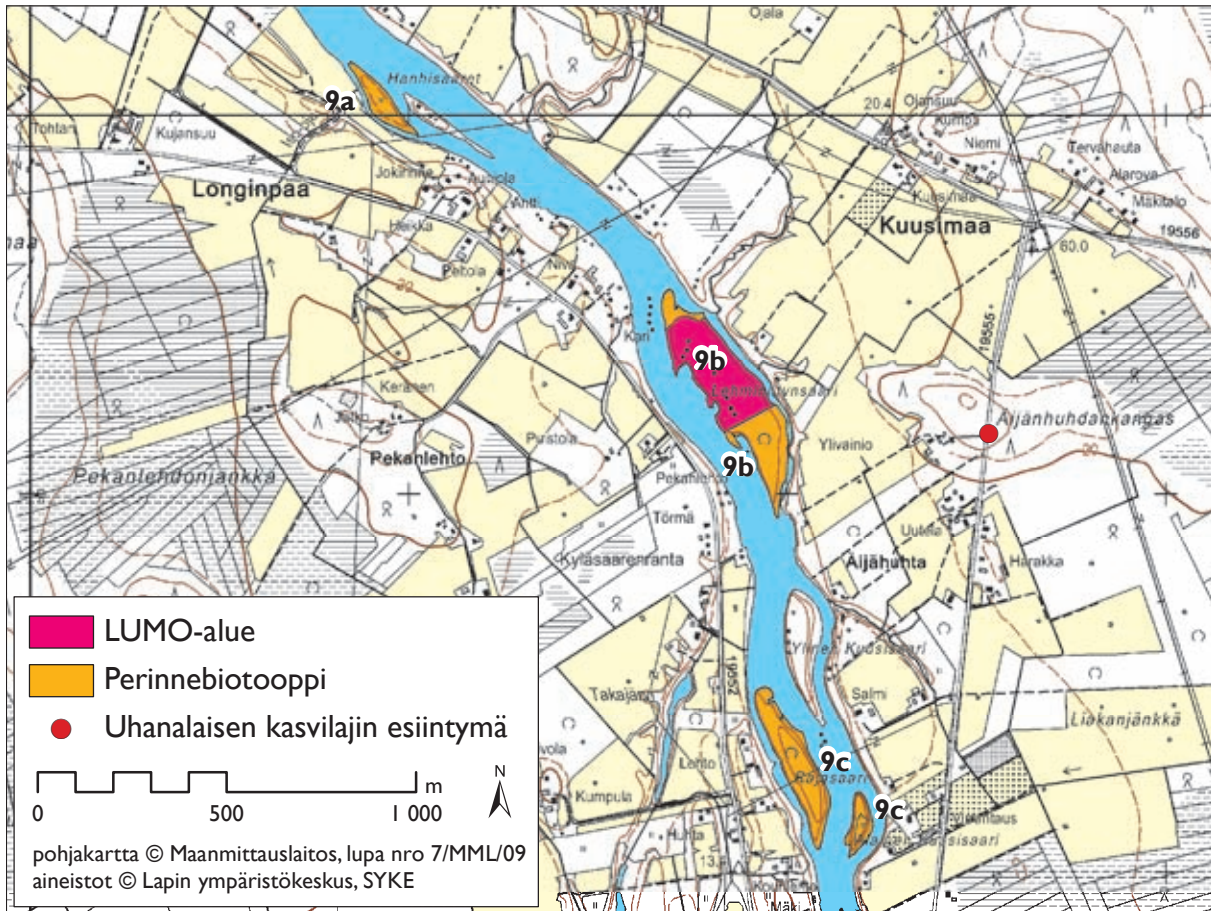
8. Liakanjoen ylävirran tulvaniityt

- 8a. Kariniemi (noin 15,3 ha)
- 8b. Haapaniemi (tulvaniityt noin 35,3 ha ja vanhat pellot noin 15,4 ha)
- 8c. Keräsenlampi (tulvaniityt noin 7,3 ha ja vanha pelto noin 2,1 ha)
- 8d. Lahdentörmän tulvaniityt (noin 2,7 ha)

Kohdassa, jossa Liakanjoki erkanelee Tornionjoesta, on laajoja avoimia säilyneitä tulvaniitytalueita. Niityt ovat maisemallisesti hyvin arvokkaalla paikalla, Liakanjoen ylittävän sillan molemmin puolin. Sillasta länteen olevat tulvaniitytalueet kuuluvat Karunginjärven Natura 2000 -alueeseen (FI1301913) linnustollisten arvojensa perusteella. Haapaniemen ja Kariniemen niityt on luokiteltu Lapin perinne- maisemaintoaineissa (Juntunen 2008, Kalpio ja Bergman 1999) paikallisesti arvokkaiksi perinnebiotooppialueiksi. Myös sillan itäpuolella oleva Keräsenlammen niitty on ollut paikallisesti arvokas, mutta se on pensoittumisen myötä otettu Lapin perinne- maisemien listauksesta pois. Liakanjoen ylävirran tulvaniitytalueet ovat osittain pahasti pensoittuneet, mutta myös laajoja avoimia alueita on edelleen jäljellä, erityisesti Kariniemessä ja Haapaniemessä. Haapaniemessä on myös vanhaa pensoittunutta peltoa, joka olisi hyvä saada hoidon piiriin. Tämä lisäisi erityisesti alueen linnustollisia arvoja.

Alueella tavattavia huomionarvoisia perinnebiotooppien lajeja ovat esimerkiksi kullero ja rantatädyke. Muuta kasvilajistoa ovat mm. mesimarja, järvikorte, ranta-alpi, kurjenjalka, mesiangervo, rönsyleinikki, rentukka, jouhivihvilä, keltaängelmä, suoputki, luhtamatar, metsäkurjenpolvi, kultapiisku, lehtovirma-juuri, tuoksusimake, nurmilauha, huopaohdake, terttu- alpi ja rantalemmikki.

Hoito: Alueiden hoidoksi sopii laidunnus tai niitto. Alueen hoidossa tulee kiinnittää huomiota oikean- laiseen laidunpaineeseen. Karunginjärven Natura- alueella sijaitsevien tulvaniitytjen hoidon on tapah- duttava linnustonsuojelullisin perustein ja mahdol- linen laidunnus tai niitto tulee ajoittaa siten, että siitä on lintujen pesinnälle mahdollisimman vähän haittaa. Alueille voidaan hakea perinnebiotoop- pien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristö- tuen erityistukea. Haapaniemen ja Keräsenlammen umpeen kasvaville vanhoille peltolaikuille voidaan hakea luonnon ja maiseman monimuotoisuuden hoitoon tarkoitettua ympäristötukea.

Kartta 6. Kohde 9. Liakanjoen tulvaniityt.

9. Liakanjoen tulvaniityt

- 9a. Hanhisaaret (noin 1,0 ha)
- 9b. Lehminiitynsaari (tulvaniitytä noin 2,6 ha ja vanhaa peltoa noin 4,2 ha)
- 9c. Rajasaari ja Alainen Kuusisaari (noin 2,6 ha)

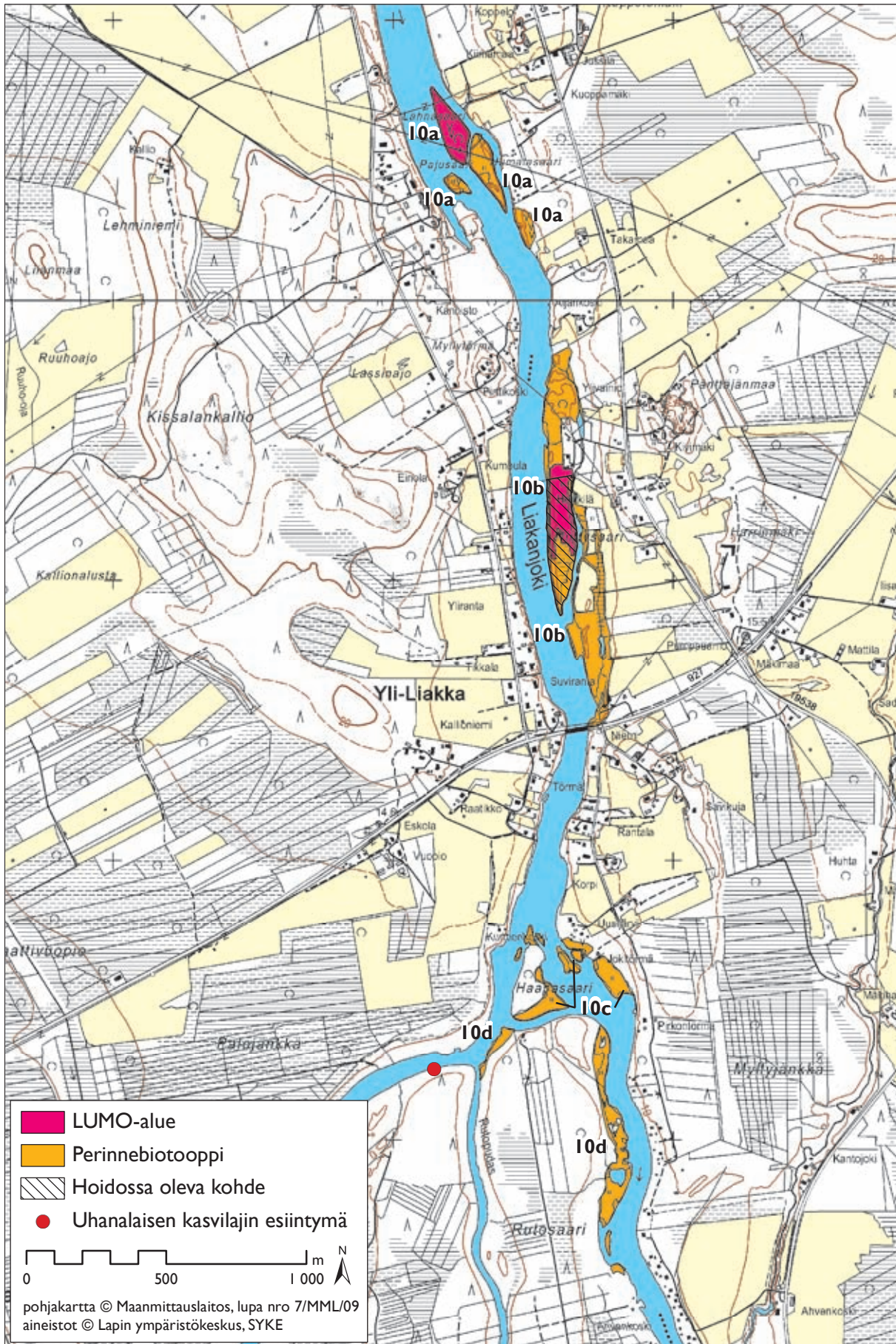
Liakanjoessa on useita aikaisemmin joko pelto- tai niittykäytössä olleita tulvivia saaria. Näistä erityisesti Lehminiitynsaaren eteläosa vaikuttaa perinnebiotooppiarvoiltaan merkittävältä. Saari on aikoinaan ollut jaettuna piikkilangalla kahtia laitumeksi ja ilmeisesti pelloksi. Saarta voitaisiin kuitenkin hoitaa yhtenä kokonaisuutena, koska vanhojen heinäpeltojen kasvillisuus ei ole laitumien kasvillisuutta rehevämpää eikä näin todennäköisesti aiheuttaisi niittykasvillisuuden haitallista rehevöitymistä.

Alueilla tavattavaa perinnebiotoopeilla huomion-arvoista kasvilajistoa ovat rantatädyke, pohjanhoikka-angelmä, siperiansinivalvatti ja kullero. Muuta lajistoa edustavat esimerkiksi huopaohdake, siankärsämö, mesiangervo, lehtovirmajuuri, ahomatara, metsäkurjenpolvi, maitohorsma, sarjakeltano, tuppisara, ranta-alpi, mesimarja, pohjantähkiö, keltaangelmä, maitohorsma ja nurmitähkiö.

Hoito: Saaria voitaisiin hoitaa niittämällä tai laiduntamalla. Vanhojen peltomaiden hoitoon voidaan hakea luonnon ja maiseman monimuotoisuuden hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Perinnebiotooppien hoitoon puolestaan voidaan hakea niille tarkoitettua erityistukea.

Kuva 15. Yli-Liakan tulvaniityt sijaitsevat maisemallisesti arvokkaalla paikalla Liakanjoen ylittävän sillan kupeessa.

Kartta 7. Kohde 10. Yli-Liakan tulvaniityt.

10. Yli-Liakan tulvaniityt

- 10a. Lahnasaari (noin 1,9 ha),
Pajusaari (noin 0,4 ha),
Humalasaari ja ranta (noin 2,3 ha)
- 10b. Niittysaari (perinnebiotooppeja noin 11 ha ja
vanhaa peltoa noin 2,2 ha)
- 10c. Kurttionkoski ja Haapasaari
(yhteensä noin 3,2 ha)
- 10d. Rutosaaaren rannat (yhteensä noin 4,0 ha)

Yli-Liakan kylästä, Liakanjoen ylittävän sillan etelä- ja pohjoispuolelta löytyy maisemallisesti arvokkaita, osittain avoimina säilyneitä tulvaniittyalueita. Erityisesti Rutosaaaren länsirannan maastoltaan monimuotoinen, lampareinen ja avoimena säilynyt niittykaistale on merkittävä. Entiset tulvaniityt ovat paikoin pensoittuneet ja metsittyneet pahasti, mutta raivausten avulla ne voitaisiin saattaa joko hakamaiseen tai avoimeen tilaan. Arvokasta tulvaniitylajistoa esiintyy erityisesti tulvavesien ja jäiden kuluttamilla rannan osilla. Humalasaarella on pidetty lampaita vielä 1970-luvulla.

Rutosaaaren rannassa (10d.) kasvaa silmälläpidettäväksi luokiteltua jokipajua. Mikäli alueella tehdään raivauksia, jokipajut on syytä jättää rauhaan. Pen-

saan tunnistamiseen on ohjeet tämän raportin lopussa olevassa liitteessä kaksi. Perinnebiotoopeilla huomionarvoisia kasvilajeja Yli-Liakan tulvaniityillä ovat *rantanätkelmä*, *rantatädyke*, *siperiansinivalvatti*, *kullero* ja *pohjanhoikkaängelmä*. Muuta lajistoa edustavat esimerkiksi korpikastikka, keltaängelmä, ranta- ja terttualpi, karhunputki, koiranputki, mesi-angervo, metsäkurjenpolvi, hiirenvirna, ruokohelpi, huopaohdake, lehtovirmajuuri, lehtotähtimö, nokkonen, mesimarja, jousivihvilä, luhtamatara, rantakukka, nurmilauha, tupassara, ojakärsämö, ahomatara, kieli, heinästähtimö, tuppisara, kultapiisku, rantaleinikki, rantalemmikki ja rentukka.

Hoito: Alueen tulvaniittyjä voidaan hoitaa niittämällä tai laiduntamalla. Niittysaaaren LUMO-alueeksi merkittyä vanhaa peltolohkoa pitäisi voida laiduntaa yhdessä ympäröivien tulvaniittyjen kanssa, mikäli tästä ei havaita aiheutuvan tulvaniittyjen rehevöitymistä. Tulvaniittyjen hoitoon voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea ja vanhoille peltolohkoille luonnon ja maiseman monimuotoisuuden hoitoon tarkoitettua erityistukea.

Kuva 16. Kuivaliakan uoma on kesällä vähävetinen, mutta tulvan aikaiset vesimäärät riittävät pitämään märkiä tulvaniittyalueita avoimina.

11. Kuivaliakan tulvaniityt

- 11a. Raunankari (noin 0,8 ha)
- 11b. Potinkoski (noin 8,3 ha)
- 11c. Pistokoski (noin 0,1 ha)

Liakanjoen pääuomasta Yli-Liakan eteläpuolella erka-
nevan Kuivaliakan varrella on useita kauniita tulva-
niittyalueita. Niittyjen märimmät, kastikkaa ja saroja
kasvatavat osat ovat pysyneet melko hyvin avoimina.
Kuivemmat reunaosat ovat pensoittuneet paikoin hy-
vin tiheästi, mutta muutamia avoimia kuivemman niityn
laikkujakin on edelleen jäljellä. Hirvet käyttävät Kuiva-
liakan reheviä ja suojaisia niittyjä ruokailualueenaan.
Jokivarsia on käytetty aikaisemmin niittoniittyinä.

Kuivaliakan tulvaniityillä tavattavaa perinnebiotoo-
peilla huomionarvoista lajistoa ovat rantatädyke, kul-
lero ja rantanätkelmä. Muita kasvilajeja ovat esimer-
kiksi huopaohdake, mesiangervo, metsäkurjenpolvi,
lehtovirmajuuri, rentukka, keltaängelmä, ranta- ja
terttualpi, hiirenvirna, mesimarja, vehka, ojakellukka
sekä pensaikoiden lehtotähtimö ja rönsyleinikki.

Hoito: Aluetta voitaisiin hoitaa niittämällä tai laidun-
tamalla. Alue on varsin märkä, mikä aiheuttaa omat
vaatimuksensa laiduneläinten suhteen. Hirvien liik-
kuminen alueella voi hankaloittaa aitausta. Alueelle
voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitet-
tua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

12. Ala-Vojakkalan ja Oravaisensaaren tulvaniityt

- 12a. Sillan pohjoispuoliset alueet (tulvaniittyjä
noin 6,6 ha, vanhoja peltoja noin 0,7 ha)
- 12b. Vojakkalan haka (noin 0,5 ha)
- 12c. Sillan eteläpuoliset alueet (tulvaniittyjä
noin 15,5 ha, vanhoja peltoja noin 2,6 ha)
- 12d. Heikinsaaren pudas (noin 10,8 ha)
- 12e. Oravaisensaaren lounaisosa (noin 6,2 ha)
- 12f. Savisaari (noin 1,9 ha)

Ala-Vojakkalan ja Oravaisensaaren välillä olevien
putaiden rannoilla on suhteellisen laajoja, osin jo
pahasti umpeenkasvaneita tulvaniittyalueita. Nämä
ennen avoimet niittoniityt ovat maisemallisesti hyvin
tärkeällä paikalla kylän keskellä ja niiden hoito pa-
rantaisi merkittävästi alueen maisemallista ilmettä ja
avoimuutta, luonnon monimuotoisuudesta puhumat-
akaan. Niittyjen märimmät, vesisaraa ja kastikoita
kasvatavat osat ovat säilyneet varsin hyvin avoimina,
mutta nekin hyötyisivät hoitotoimenpiteistä.

Ala-Vojakkalan ja Oravaisensaaren alue kuuluu
Tornionjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaaseen
maisema-alueeseen (Maisema-aluetyöryhmän mie-
tintö 1993). Oravaisensaari on yksi jokilaakson van-
himpia asuttuja seutuja. Laajoilla rehevillä tulvanii-
tyillä on voinut olla merkittävä rooli, kun maanviljelyä
harjoittava suomalaisväestö on asettunut Oravai-
sensaareen asumaan. Näiltä on saatu niitettyä rehu
karjan talviravinnoksi. Putaiden rannoilla on laidun-
nettu karjaa ainakin 1960-luvulle saakka ja mahdol-
lisesti vielä 1970-luvullakin. Alueella on merkitystä
myös vesilintujen pesimäalueena ja muutonaikai-
sena levähdysalueena.

Oravaisensaaren eteläkärjessä on Lapin perinne-
maisemainventoinneissa (Juntunen 2008, Kalpio ja
Bergman 1999) paikallisesti arvokkaaksi luokiteltu
perinnebiotooppi, jolla on aikoinaan laidunnettu lam-
paita. Alue on hoidon puutteessa pensoittumassa ja
menettämässä arvoaan. Vojakkalan nuorisoseuran-
talon vieressä, kyläkaupan takana on pieni haka-
mainen koivikkopalsta (12b. Vojakkalan haka). Alue
on kyläkuvan kannalta keskeinen, ja sen ilmettä voi-
taisiin parantaa esimerkiksi lampaila laiduntamalla.

Oravaisensaaren putaiden tulvaniityillä tavattavaa
perinnebiotoopeilla huomionarvoista kasvilajistoa
ovat esimerkiksi rantatädyke, kullero, nurmitatar,
rantanätkelmä ja pohjanhoikkaängelmä. Muuta la-
jistoa ovat esimerkiksi korpikastikka, vesisara, nok-
konen, keltaängelmä, kataja, mesimarja, tuoksusi-
make, metsäkurjenpolvi, ranta-alpi, huopaohdake,
mesiangervo, lehtovirmajuuri, karhunputki, ruoko-
helpi, punanata, pikkulaukku, tuppisara, syysmaitiai-
nen, nurmilauha, siankärsämö, kissankello ja jääki.
Suurin osa harvinaisemmista kasvilajeista kasvaa
Pelttarinsaaren eteläkärjen tulvaniityllä, ja ne ovat
umpeenkasvun uhkaamia.

Hoito: Alueen kuivemmat alueet voisivat soveltaa
esimerkiksi lammaslaidunnukseen. Kosteammilla
alueilla laiduneläimiksi soveltuisivat paremmin nau-
dat. Myös niittäminen olisi hyvä hoitomuoto alueella.
Alueen hoitoon voidaan hakea perinnebiotoopeille
tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistu-
kea. Tulvaniittyalueisiin kiinteästi liittyvien, umpeen-
kasvavien peltoalojen hoitoon voidaan hakea luon-
non- ja maiseman monimuotoisuuden tukea. Alue
olisi kulttuurihistoriallisten, maisemallisten ja luon-
nonarvojensa puolesta erittäin suositeltavaa saada
hoidon piiriin.

Kuva 17. Oravaisensaaren putaan märimät tulvaniityt ovat säilyneet avoimina, mutta kuivemmat ovat kasvaneet paikoin pahasti umpeen peittäen kauniit maisemat taakseen.

Kuva 18. Vojakkalan nuorisoseurantalon vieressä on pieni hakamainen koivikko.

Kartta 9. Kohde 13. Tanskinsaaren tulvaniityt.

13. Tanskinsaaren tulvaniityt (noin 23,9 ha)

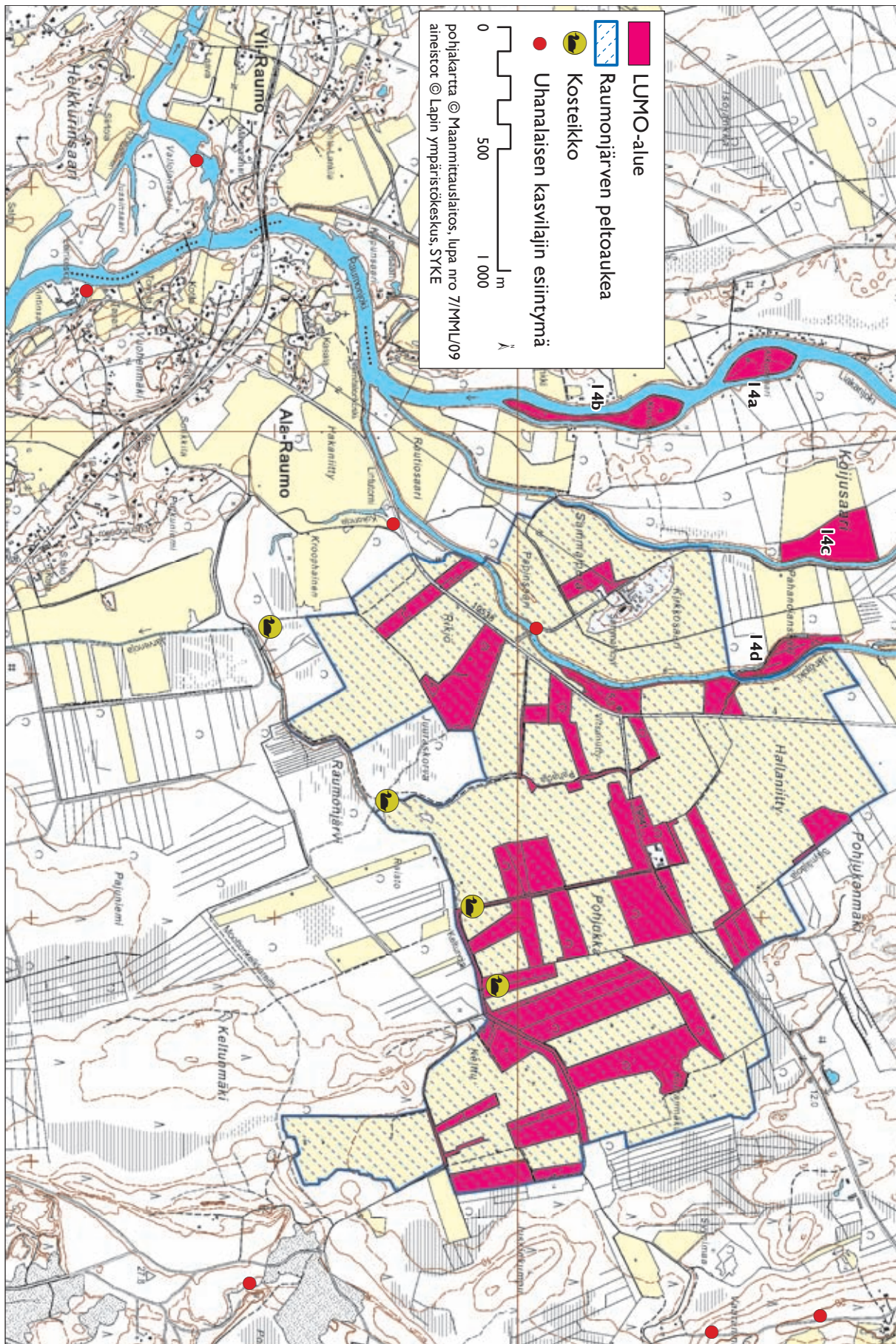
Tanskinsaari on Tornion keskustan ja Kivirannan taajaman pohjoispuolella Tornionjoessa sijaitseva erikoinen saari. Osa siitä on ruotsalaisomistuksessa, eli se on yksi Suomen ja Ruotsin välisistä suvereniteetti-saarista. Tanskinsaaren rannoilla on varsin leveä tulvaniittyvyöhyke. Saaren korkeammat keskiosat ovat osin asuttuja ja aikaisemmin peltoina ja ne ovat paikoin vahvasti metsittyneet. Saarelta on vielä 1960-luvun alussa tehty heinää ja 1970-luvulla saaren pohjoisosia on laidunnettu lehmillä ja hiehoilla. Saari on aikaisemmin ollut maisemaltaan avoin. Tanskinsaari on keskustan läheisenä alueena maisemallisesti arvokas ja lisäksi sillä voisi olla virkistyskäyttöarvoja.

Tanskinsaaren tulvaniityillä tavattavaa perinnebiotoopeilla huomionarvoista kasvilajistoa ovat esimerkiksi rantatädyke, rantanätkelmä ja kullero. Muuta lajistoa ovat korpikastikka, sarat, ranta-alpi ja rantakukka.

Hoito: Saaren tulvaniittyjä voitaisiin hoitaa niittämällä tai laiduntamalla. Alueille voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

Kuva 19. Tanskinsaari laajoine tulvaniityineen sijaitsee Tornion pohjoiseen laajenevan taajama-alueen kyljessä.

Kartta 10. Kohde 14. Ala-Raumo ja Raumonjärvi.

14. Ala-Raumo ja Raumonjärvi

- 14a. Alkunsaari (noin 2,7 ha)
- 14b. Kiurusaari (noin 4,2 ha)
- 14c. Kojijusaari (noin 5,7 ha)
- 14d. Pahanojansaari (noin 2,7 ha)
- 14e. Raumonjärven peltoaukea

Raumonjärven kutsuttu alue ei ole järvi, vaan entistä Raumonjärven pohjaa. Tämän matalan ja linnustollisesti todennäköisen arvokkaan järven ja Raumonjoen välistä luusuaa syvennettiin 1940-luvulla, jolloin järven pinta laski huomattavasti. Nykyisin alueella on laajoja, mutta paikoin metsittyneitä peltoaukeita, jotka ovat arvokkaita lintujen muutonaikaisina levähdysalueina. Raumonjärven peltoaukea on valittu Suomessa niin sanotuksi FINIBA- eli kansallisesti tärkeäksi lintualueeksi. Pelloilla levähtää muuton yhteydessä keväisin ja syksyisin erityisesti kurkia ja metsähanhia. Lisäksi alueella pesivän kuovikannan on arvioitu olevan Euroopan tihein (Ylimaunu ym. 1987, Rauhala 1994). Alueella on tavattu myös voimakkaasti harvinaistunutta peltosirkkua.

Raumonjärven alueella ja sen läheisyydessä sijaitsee useita vanhoja peltoalueita, joilla on merkitystä luonnon monimuotoisuuden ja maisemien kannalta. Liakanjoessa Kojijusaaren länsipuolella sijaitsevat Alkunsaari ja Kiurusaari ovat todennäköisesti entistä peltomaata muun järvenpohjan tavoin. Niillä on maisemallista arvoa erityisesti Liakanjoen rannalla mökkeileville ihmisille ja myös Raumonjärven alueen arvokas avomaalinnusto hyötyisi saarien hoidosta. Kojijusaaren keskivaiheilla, itärannalla sijaitsee tulviva peltoalue, jota on muokattu viimeksi noin kymmenen vuotta sitten. Tämän jälkeen alueelta on korjattu vain heinää. Alueen kasvillisuudessa on paljon tulvaniittyajajistoa, kuten rantatädyke, ranta-alpi, mesiangervo, ahomatara ja huopaohdake. Myös Kirkkosaareissa Järvijoen puolella sijaiseva Pahanojansaari on ollut aikaisemmin peltoa, ja on nykyisin varsin pensoittunut. Saarelma on maisemallisesti arvokkaalla paikalla tien tuntumassa, ja lisäksi sillä voisi olla hoidettuna suuri linnustollinen arvo, koska se sijaitsee aivan Raumonjärven linnustollisesti arvokkaan peltoaukean vieressä. Pahanojansaaren kasvilajistoa ovat esimerkiksi metsäkurjenpolvi, rantatädyke, mesiangervo, ruokohelvi, nurmilauha, siperiansinivalvatti, huopaohdake, ranta-alpi, kiiltopaju, niittysuolaheinä, luhtasara ja mesimarja.

Raumonjärven peltoaukean avoimena pitäminen on muutto- ja avomaalintujen kannalta hyvin keskeistä. Pensoittuneet ja muuten umpeenkasvaneet alueet olisi hyvä saada raivattua ja hoidon piiriin. Hoidoksi sopii esimerkiksi niitto ja laiduntaminen. Myös alueiden viljelykäytön jatkaminen on suositeltavaa. Viljanviljelyä olisi hyvä harjoittaa alueella tulevaisuudessakin, sillä peltosirkku ja monet muuttolinnut ruokailevat mielellään nimenomaan viljapelloilla. Tulvivat ja muuten huonosti viljelyyn soveltuvat peltolohkot voitaisiin hoitaa luonnon monimuotoisuuskohteina.

Alueella pesivän peltolinnuston kuten kuovin, töyhtöhyypän ja kiurun kannalta on tärkeää, että alueen avo-ojat pientareineen säilyvät. Pientareet tarjoavat linnuille suojaa ja ravintoa. Pientareiden ja ojanvarsien pusikot olisi hyvä saada raivattua pois, sillä ne toimivat tähytyspaikkoina variksille, jotka hävittävät peltolintujen pesiä ja syövät poikasia. Viljelyaukean latoja olisi hyvä saada kunnostettua. Perinteiset ladot, paitsi kaunistavat maisemaa, voivat toimia myös pikkujyrsijöitä saalistavan tuulihaukan pesimäpaikkana. Latoihin voitaisiin ripustaa tuulihaukoille tarkoitettuja pesäpönttöjä.

Peltoaukeilta laskevien ojien suihin voitaisiin perustaa monivaikutteisia kosteikkoja. Näiden avulla vähennettäisiin pelloilta Järvenjoaan ja Kyläjokeen laskevan kiintoaineksen määrää ja luotaisiin vesilinnuille soveltuvia elinympäristöjä. Kosteikkojen perustamiseen voidaan tukiehtojen täytyessä hakea ei-tuotannollisten investointien tukea ja hoitamiseen maiseman ja luonnon monimuotoisuuden hoitoon tarkoitettua tukea. Tukia voivat hakea myös metsätsyysseurojen kaltaiset yhdistykset.

Hoito: Tavoitteena on säilyttää ja palauttaa alueen avointa viljelymaisemaa ja parantaa alueella muuttoaikoina levähtävän, sekä siellä pesivän linnuston elinolosuhteita. Umpeenkasvaneita peltolohkoja voitaisiin ottaa hoitoon luonnon ja maiseman monimuotoisuuden tuen avulla. Lohkot olisi hyvä raivata ainakin osittain puustosta ja ottaa joko niitto- tai laidunkäytön piiriin. Monimuotoisuuslohkoja ei saa muokata tai lannoittaa, eikä niillä saa käyttää torjunta-aineita. Myös umpeenkasvaneiden lohkojen raivaaminen takaisin avoimiksi pelloiksi hyödyttää alueella levähtäviä muuttolintuja. Viljelyille lohkoille

voitaisiin luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämiseen tarkoitettun maatalouden ympäristötuen erityistuen avulla perustaa muuttolintuja varten erityisiä monimuotoisuuspeltoja. Alueille voitaisiin kylvää sellaista lajistoa, joka houkuttelee muuttomatkalla olevat kurjet ja hanhet alueille ja mahdollisesti jättämään muut alueet rauhaan.

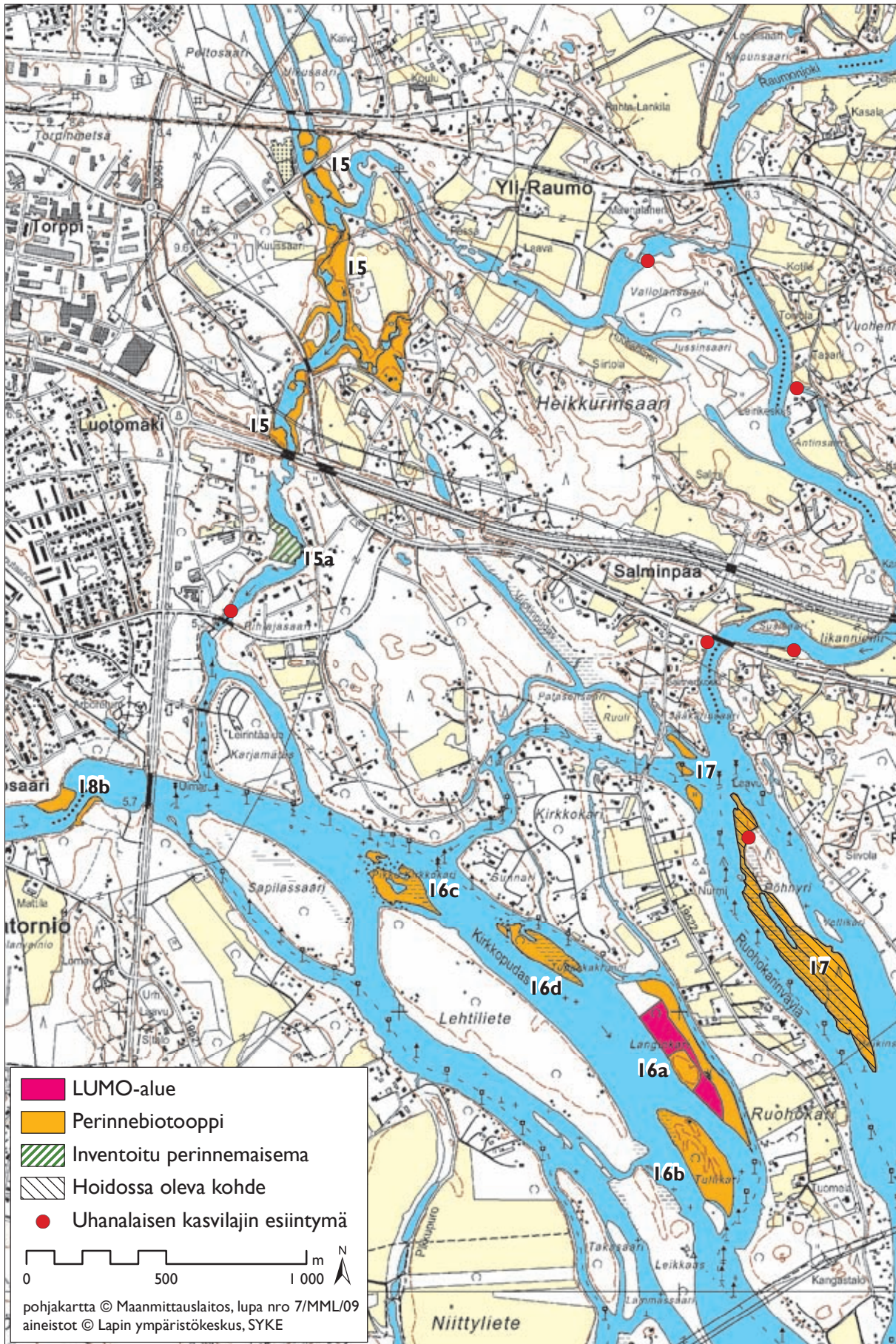
Alkunsaareen, Kiurusaareen, Kojusaaren tulvapäällöle ja Pahanojansaareen voidaan hakea maiseman ja luonnon monimuotoisuuden hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Samaa tukea voidaan hakea Raumonjärven peltoaukealle tiettyihin alueen avoimuutta ja muuttolintujen viihtyvyyttä lisääviin toimenpiteisiin.

Kuva 20. Raumonjärven peltoaukeat ovat tärkeitä muuttolintujen levähdyspaikkoja ja kuovin kaltaisten peltolintujen lisääntymisalueita. Ladot voivat toimia pesäpaikkoina esimerkiksi tuulihaukoille.

Kuva 21. Raumonjärven peltolakeutta.

Kartta 11. Kohteet 15. Yli-Raumon tulvaniityt, 16. Kirkkoputaan pikkusaaret, Langinkari ja Tullikari sekä 17. Pöyhry.

15. Yli-Raumon tulvaniityt (noin 10,5 ha)

15a. Juneksen kedot (noin 1,1 ha)

Yli-Raumolla on useita Liakanjokeen liittyviä tulva-uomia. Näiden varsilla on pienipiirteistä tulvaniitynotkelmaa, pieniä lampia ja tulvalanttoja. Putaat sijaitsevat paljolti asutuksen ja liikenneväylien keskellä, joten niillä on sekä suuri maisemallinen että virkistysarvo. Hoidettuina alueet palvelisivat alueen asukkaita ja luontoa paremmin kuin nykyisellään varsinkin pahasti pusikoituneina. Alueelta löytyy paikoin vanhasta niittykäytöstä kertovia ladonjäännöksiä. Juneksen kedot (15a) on luokiteltu Lapin perinne-maisemainventoinneissa (Juntunen 2008, Kalpio ja Bergman 1999) paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi. Alueella on niittyä ja katajikkoista kallio-ketoa.

Juneksen kedolla tavataan silmälläpidettäväksi luokiteltua ketonoidanlukkoa. Yli-Raumon tulvaniityillä tavattavaa perinnebiotoopeilla huomionarvoista kasvilajistoa ovat esimerkiksi rantatädyke, siperiansinivalvatti, rantanätkelmä, pulskaneilikka, nurmitatar ja kullero. Muuta lajistoa edustavat korpikastikka, ruokohelvi, viiltosara, kurjenjalka, rantalpi, terttualpi, mesiangervo, rentukka, keltaängelmä, metsäkurjenpolvi, puna-ailakki, ojakärsämä, kissankello, lehtovirmajuuri, huopaohdake, niittysuolaheinä ja kultapiisku. Puuvartisista kasveista alueella tavataan esimerkiksi harmaaleppä, hieskoivu, tuomi, pihlaja ja kiiltopaju.

Hoito: Alueita voitaisiin hoitaa niittämällä tai laiduntamalla. Alueelle voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Keskeisen sijaintinsa johdosta alueilla on suuri maisemallinen ja virkistyskäyttöarvo.

16. Kirkkoputaan pikkusaaret, Langinkari ja Tullikari

- 16a. Langinkari (perinnebiotooppeja noin 4,1 ha ja vanhoja peltoja noin 2,7 ha)
- 16b. Tullikari (noin 4,1 ha)
- 16c. Pikku Kirkkokari (noin 1,1 ha)
- 16d. Tupakkakrunni (noin 1 ha)

Kirkkoputaassa Ruohokarin länsipuolella on kaksi isompaa ja kaksi pienempää saarta, joilla on tulvaniityjä tai ainakin aikaisemmin ollut joko niittoniittyä,

peltoa tai laitumia. Tullikarissa on pidetty vielä 15–20 vuotta sitten vasikoita. Osalle saaresta on kasattu ruoppausmassoja. Langinkarilla on hiekkapohjaisista karua katajikkoaluetta, joka on todennäköisesti aikaisemmin ollut ketomainen. Saarelta löytyy aidan jäänteitä. Ojien perusteella osa saaresta on ollut peltona. Alavammilla rannoilla on kosteita tulvaniitytyyppejä ja luhtaa. Vanhat pellot ovat monin paikoin nurmilauhan vallitsemia. Pikku Kirkkokari ja Tupakkakrunni ovat matalia tulvaniitytsaaria, joiden kosteamat osat ovat avoimia tulvaniityttä ja korkeammat kuivemmat alueet vahvasti pensoittuneita.

Saarilla tavattavista perinnebiotoopeilla huomionarvoisesta lajeista esimerkkinä on rantanätkelmä. Muuta lajistoa ovat mm. lampaannata, kissankäpälä, kataja, heinätahtimö, puolukka, metsälauha, siankärsämä, jäkki, tuoksusimake, nurmilauha, mesimarja, nokkonen, korpikastikka, kurjenjalka, suoputki, huopaohdake, mesiangervo ja kultapiisku.

Hoito: Saaria voitaisiin hoitaa esimerkiksi laiduntamalla. Tulvaniitytjen ja muiden perinnebiotooppien hoitoon voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea ja Langinkarin vanhoille peltomaille vastaavasti luonnon ja maiseman monimuotoisuuden hoitoon tarkoitettua tukea.

17. Pöhnyri (noin 8,3 ha)

Pöhnyri on Ruohokarin itäpuolella Ruohokarinväylässä sijaitseva pitkulainen saari. Pöhnyri on osin metsäinen, osin avoin ja auki raivattu, osin istutuskuusikkoa. Matalammilla rannoilla on kastikanniittyjä. Osalle saaresta on läjitetty ruoppausmassoja. Saarella laidunnetaan lampaita.

Pöhnyrillä tavataan perinnebiotoopeilla huomionarvoiseksi luokiteltua nurmitatarta. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi mesimarja, vadelma, nurmilauha, niittysuolaheinä, nokkonen, pihatähtimö, rantaleinikki, kataja, kissankello, nurmirölli, lampaannata, niittynurmikka, mustikka, metsätähti ja jokin ängelmälaji.

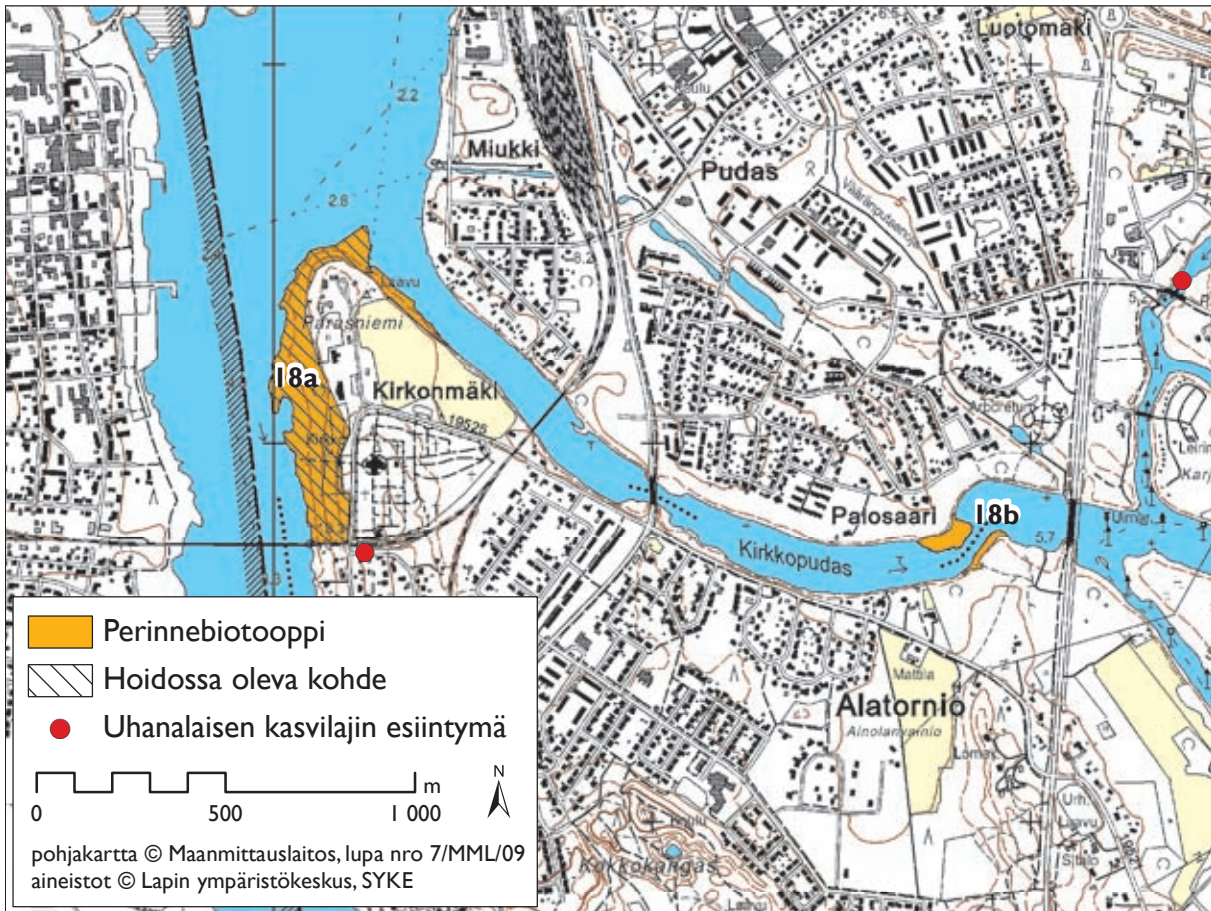
Hoito: Lammaslaidunnus on saarelle hyvää hoitoa. Osalle saaresta voitaisiin hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Tällöin lampaita ei saisi kuitenkaan lisäruokkia.

Kuva 22. Siirtolohkare Langinkarilla katajoituneen niityn keskellä.

Kuva 23. Lampaiden matalaksi syömää niittykasvillisuutta Pöhnyrin eteläpäässä sijaitsevassa Heikinsaaressa.

Kartta 12. Kohde 18. Alatornion kirkon ja kirkkoputaan tulvaniityt.

18. Alatornion kirkon ja kirkkoputaan tulvaniityt

18a. Kirkon rantaniityt (noin 9,7 ha)

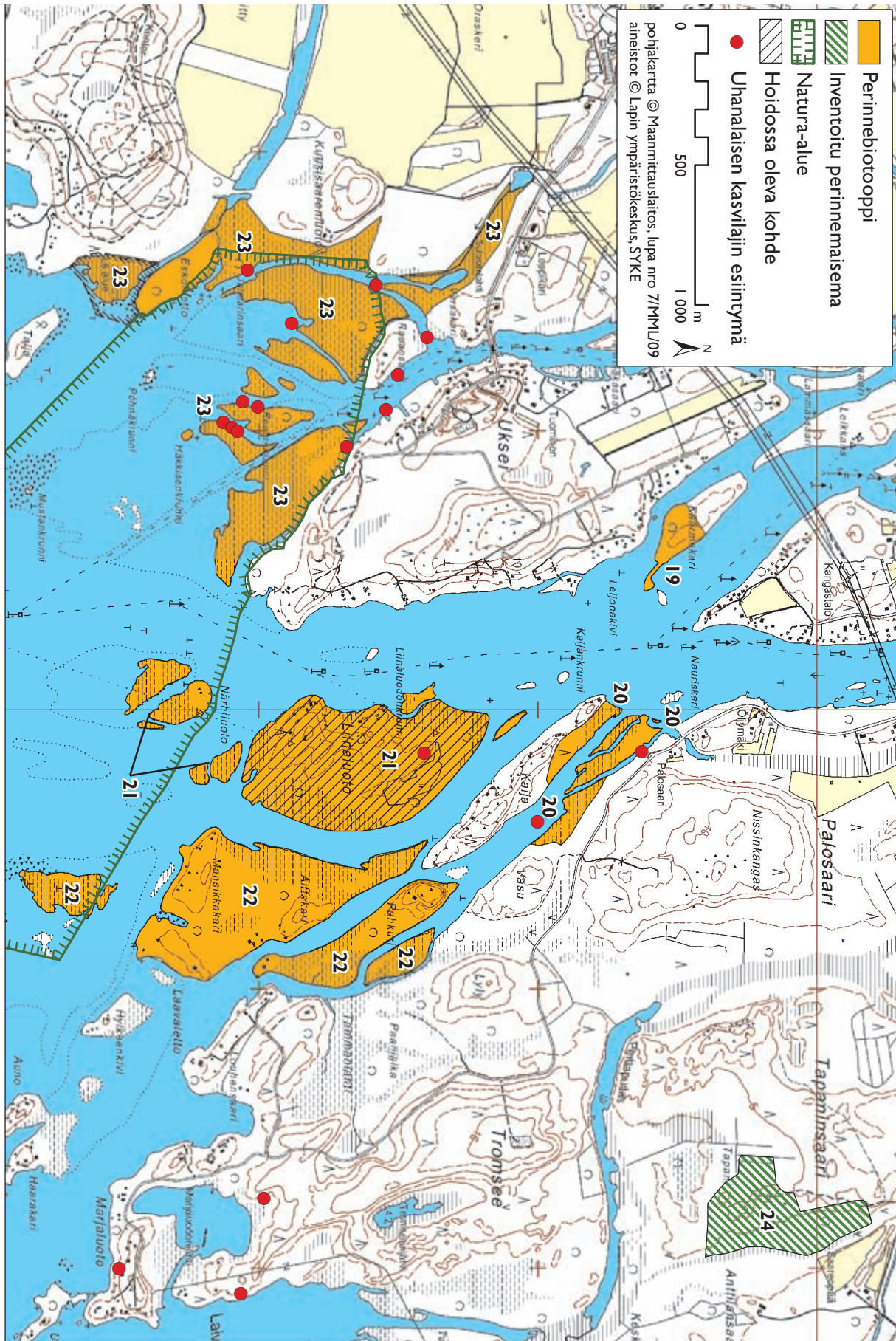
18b. Kirkkopudas (noin 0,9 ha)

Alatornion kirkko sijaitsee Tornion keskustan eteläpuolella Parasniemessä. Kirkkoa ja seurakunnan rakennuksia reunustavat rannan puolelta lammaslaitumena olevat tulvaniityt ja hakamaat. Alue on maisemallisesti erittäin arvokas. Kirkolta länteen, Kirkkoputaan virtakohdassa, on pieni tulvaniitytkaistale, jonka lajisto on hyvin kaunista. Tämä näkyy selvästi läheiselle sillalle, joten myös sillä on maisemallista arvoa. Niitty on säilynyt jäiden ja virtauksen kuluttamalta rantavyöhykkeeltään varsin avoimena, mutta korkeammat kohdat ovat rehevän pensaikon peitossa.

Kirkon rannat ovat olleet lammaslaidunnuksessa usean vuoden ajan ja laidunnuksen vaikutukset näkyvät kasvillisuudessa. Erityisesti pienet, suikertavat kasvilajit ovat hyötyneet kun lampaat ovat syöneet varjostavan kasvillisuuden pois.

Alueilla tavattavia perinnebiotoopeilla huomionarvoisia kasvilajeja ovat kullero, poimulehti, rantatädyke ja rantanätkelmä. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi rantaleinikki, luhtamatara, jousivihvilä, nokkonen, rönsyleinikki, valkoapila, maahumala, rantalemmikki, nurmilauha, nurmirölli, järvisätkin, vesikuusi, savijäkkärä, rantaminttu, heinätähtimö, punasolmukka, rantapuntarpää, huopaohdake, kumina, mesimarja, kurjenjaloka, rantakukka, mesiangervo, rentukka, ranta-alpi, korpikastikka, keltaängelmä, ruokohelpi, hiirenvirna, ojakärsämö, niittyleinikki, lehtovirmajuuri, metsäkurjenpolvi, jousivihvilä ja luhtalitukka.

Hoito: Alatornion kirkon tulvaniittyjen ja hakamaan hoidoksi sopii lammaslaidunnuksen jatkaminen. Hoidossa voitaisiin myös pitää joitakin väli vuosia, jotta kasvit pääsisivät välillä kukkimaan ja siementämään. Kirkkoputaan pienen tulvaniitytkaistaleen hoidoksi sopisi pensoittuneiden alueiden raivaaminen ja tämän jälkeen vuosittainen hoito joko niittämällä tai laiduntamalla. Alueiden hoitoon voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

Kartta 13. Kohteet 19. Käämekari, 20. Kaija, 21. Liinaluoto, 22. Mansikkakari ja Pahuri, 23. Uksei eli Oxö sekä 24. Tapaninsaaren laitumet.

19. Käärmevari (noin 2,4 ha)

Käärmevari on Ruohokarin eteläpuolella Tornionjoen suistossa sijaitseva saari. Käärmevarin pohjoisosa on peitetty hiesuisten ruoppausmassojen alle, mutta eteläosassa on säilynyt kaunista katajaketoa. Alue olisi hyvä saada hoidon piiriin.

Käärmevarin katajikkoisella niityllä tavattavaa perinnebiotoopeilla huomionarvoista kasvilajistoa ovat esimerkiksi pohjanhoikkaängelmä, rantatädyke ja kullero. Muuta lajistoa ovat heinätähdimö, sarjakeltano, niittyleinikki, metsälauha, kultapiisku, tuoksumake, siankärsämö, hiirenvirna, huopaohdake, metsämitikka, lehtovirmajuuri, korpikastikka, tuppi-sara, koivu ja pihlaja.

Hoito: Koko saarta voitaisiin hoitaa laiduntamalla. Eteläosalle voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Pohjoisosan läjitysmaille tukea ei voi saada, mutta näitä alueita voidaan kyllä laiduntaa yhdessä saaren eteläosan kanssa. Kaunis katajikkoinen niittyalue olisi tärkeää saada hoidon piiriin.

20. Kaija (noin 6,7 ha)

Kaijan saaren suuremmasta Palosaaresta erottavan putaan saarissa ja molemmilla rannoilla on kosteaa, avointa sara- ja kastikkatulvaniittyä.

Hoito: Tulvaniittyjä voitaisiin hoitaa niittämällä tai laiduntamalla. Niiden hoitoon voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua erityistukea.

21. Liinaluoto (noin 30 ha)

Liinaluoto on erittäin kaunis, lampaiden laiduntama saari Tornionjokisuussa Uksein itäpuolella. Saarella on erilaisia laidunnettuja luontotyyppisiä, kuten hakamaita, metsälaitumia, tulvaniittyjä, tuoreita niittyjä, kallioita ja rantoja. Osa saaren tulvaniityistä on pahasti pensoittunut, mutta niitä on raivattu takaisin avoimeksi.

Perinnebiotoopeilla huomionarvoisista kasvilajeista saarelta löytyi kenttätöiden yhteydessä ahomansikkaa. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi mesimarja, luhtamatara, luhtatähdimö, luhtalemmikki, nurminata, luhtakastikka, siankärsämö ja kissankäpälä.

Kuva 24. Aurinkoista katajaketoa Käärmevarin eteläpäässä. Saaren pohjoispuolisko on peitetty ruoppausmassojen alle.

Kuva 25. Lampaiden kauniisti hoitamaa hakamaata Liinaluodossa.

Hoito: Lammaslaidunnus on saaren hoitomuotona hyvä. Alueelle voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua erityistukea. Saari on arvokas, laaja laidunalue jolla on raivausten ja laidunnuksen myötä mahdollisuus kehittyä todella arvokkaaksi kohteeksi.

22. Mansikkakari (noin 26,6 ha) ja Pahkuri (noin 11,1 ha)

Mansikkakari ja Pahkuri ovat Tornionjoen suistossa Tromseen ja Uksein välissä sijaitsevia saaria. Molemmilla saarilla on jonkin verran mökkejä, mutta myös avoimia kosteita tulvaniittyjä, vahvasti pensoittuneita tulvaniittyjä ja kuivempia tuoreita niittyjä paikka paikoin. Saaret olisi hyvä saada hoidon piiriin, luonnollisesti niin, että hoidosta ei aiheutuisi mökkiläisille haittaa.

Saarilla tavattavaa perinnebiotoopeilla huomion-arvoista lajistoa ovat esimerkiksi ahomansikka, rantatädyke, pulskaneilikka, kullero ja nurmitatar. Muuta lajistoa ovat kissankello, metsämitikka, kataja, metsälauha, puna-ailakki, heinätahtimö, siankärsämö, kultapiisku, hiirenvirna, tuoksusimake, niittyleinikki, keltaängelmä, korpikastikka, järvikorte ja kiiltopaju.

Hoito: Saaria voitaisiin hoitaa laiduntamalla tai niittämällä. Alueelle voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

23. Uksei eli Oxö (noin 49,6 ha)

Uksein saaren, jonka alkuperäinen nimi on Oxö, lounaispuolella Tornionjoen suistossa on laaja tulvaniittyalue. Alue kuuluu suurelta osin Pajukari–Uksei–Alkunkarinlahden Natura 2000 -alueeseen (F11301911) ja sillä on suuri linnustollinen merkitys. Se muodostaa yhdessä Alkunkarinlahden ja Koivuluodonjuovan kanssa kansainvälisesti arvokkaaksi IBA-alueeksi luokitellun kohteen. Alueella tavattavaa lintulajistoa ovat esimerkiksi joutsen, kalasääski, ruskosuohaukka, sinisuohaukka, suokukko, liro, vesipääsky, pikkulokki, kalatiira, lapintiira (Lapin lintuvesityöryhmän mietintö 2005), naurulokki, haapana, tavi, heinäisorsa, jouhisorsa, lapasorsa, heinätavi, tukkasotka, telkkä, isokoskelo, tukkakoskelo, työttöhyppä, taivaanvuohi, isokuovi, liro, puna-jalkaviklo, rantasipi, kalalokki, kiuru, niittykirvinen, keltavästäräkki, västäräkki, ruokokertunen, punavarpunen ja pajusirkku (Räinä ym. 2000).

Hoito: Uksein tulvaniittyjä voitaisiin hoitaa niittämällä tai laiduntamalla esimerkiksi nautakarjalla. Hoitoimenpiteet on tehtävä linnuston ehdolla ja ne tulee ajoittaa niin, että niistä aiheutuu lintujen pesinnälle mahdollisimman vähän haittaa. Tulvaniittyjen hoitoon voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

24. Tapaninsaaren laitumet (noin 12,1 ha)

Tapaninsaaren laitumet on luokiteltu Lapin perinnemaisemaintoinneissa (Juntunen 2008, Kalpio ja Bergman 1999) paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi. Alueella on niittykasvillisuutta kasvavaa entistä peltoa, metsälaidunta ja niittyä. Peltojen sarkaojat kasvavat tiheää koivikkoa. Entisten peltojen välissä on harjanne, jonka perinnebiotooppikasvillisuus on alueen edustavinta. Harjanteella on metsälaidunta ja tuoreita niittyalaikkuja (Kalpio ja Bergman 1999).

Tapaninsaaren laitumilla tavattavaa perinnebiotoopeilla huomionarvoista kasvilajistoa ovat esimerkiksi kullero, ahomansikka ja nurmitatar. Muuta lajistoa ovat nurmilauha, niittyleinikki, metsäkurjenpolvi, puolukka, mustikka, käenkaali, mesiangervo (Kalpio ja Bergman 1999).

Hoito: Alue olisi hyvä saada laidunnuksen piiriin. Alueen hoitoon voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Myös vanhoille peltolohkoille voidaan poikkeuksellisesti hakea perinnebiotooppitukea, koska alue mainitaan Lapin perinnemaisemaintoinneissa yhtenä kokonaisuutena (Juntunen 2008, Kalpio ja Bergman 1999).

Kuva 26. Tummanpuhuva kurjenjalka on sarojen ohella märkien tulvaniittyjen tyypilajeja Mansikkakarissa.

Kartta 14. Kohde 25. Pukulmin ympäristö.

25. Pukulmin ympäristö

- 25a. Pukulmi (noin 7,0 ha)
- 25b. Leppikari (noin 13,2 ha)
- 25c. Näätsaari–Pitkäpankki (noin 17,5 ha)
- 25d. Sikosaari (noin 6,8 ha)
- 25e. Välipankki (noin 18,0 ha)
- 25f. Prännärinniemen haka (noin 2,6 ha)

Pukulmin saari sijaitsee Tornionjoen suistossa Tornion keskustan eteläpuolella. Saarella ja sen läheisyydessä on useita tulvaniittyjä ja Prännärinniessä lisäksi kaunis hakamainen alue. Avoimien tulvaniittyjen yläreunat ovat lepikoituneet vahvasti ja umpeenkasvavat alueet tulevat tulevaisuudessa leviämään. Tämä on osa alueen luonnollista maanousemakehitystä, mutta joitakin alueita voitaisiin ylläpitää myös avoimina tulvaniittyinä. Prännärinniessä on laavun ja uimarannan lisäksi kaunista puoliavointa, hakamaista koivikkoa. Esimerkiksi

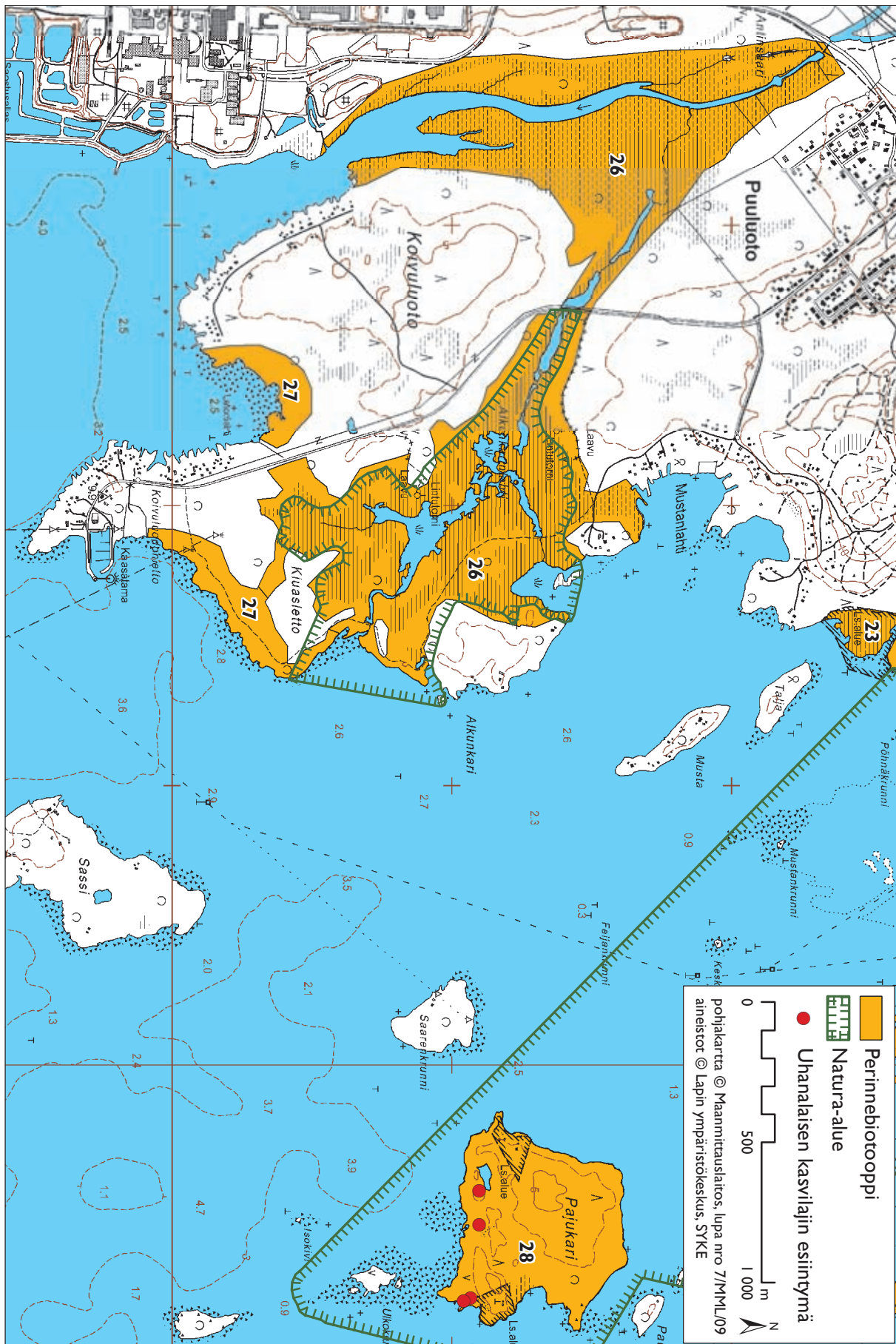
lampailla laiduntaminen voisi tuoda alueelle lisäarvoa, mikäli se vain onnistutaan yhdistämään alueen virkistyskäyttöön.

Prännärinniessä tavataan perinnebiotoopeilla huomionarvoista pohjanhoikkaängelmää. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi tuoksusimake, niittyleinikki, lehtovirmajuuri, koiranputki, puna-ailakki, rantavehnä, mesiangervo, metsätähti, hiirenvirna, siankärsämä, oravanmarja, maitohorsma ja aho-orvokki. Puustona alueella on mm. rauduskoivua, mäntyä ja pihlajaa.

Hoito: Alueen paikoin varsin märkiä tulvaniittyjä ja kosteikoita voitaisiin hoitaa esimerkiksi nautakarjalla laiduntamalla ja rantalepikoita raivaamalla. Prännärinniessä voitaisiin laiduntaa esimerkiksi lampaita. Alueiden hoitoon voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

Kuva 27. Prännärinniessä on säilynyt kaunista avointa hakamaista koivikkoa, jonka alla kasvaa pieniä katajapensaita.

Kartta 15. Kohde 26. Alkunkarinlahti ja Koivuluodonjuova.

26. Alkunkarinlahti (noin 69,1 ha) ja Koivuluodonjuova (noin 64,3 ha)

Alkunkarinlahti ja Koivuluodonjuova ovat Tornionjoen suistoon kasautuneiden sedimenttien muodostamia laajoja kosteikko-, metsä- ja merenrantaniittykokonaisuuksia. Alkunkarinlahti kuuluu lintuvesiarvojen takia Natura 2000 -ohjelmaan (FI1301911). Koivuluodonjuovan läpi virtaa edelleen joen suistouoma, mutta Alkunkarinlahdella vesiyhteys on maankohoamisen ja rakentamisen myötä kadonnut. Molemmat ovat IBA-alueita, eli ovat kansainvälisesti arvokkaita lintualueita.

Alueet ovat paikoin hyvin märkiä, joten niiden laidunnukseen soveltuisivat parhaiten naudat. Laidunuksen kannalta mahdollisesti liian märkien kosteikkoalueiden ympärillä on kuivempia maita, jotka ovat vahvasti pensoittuneet ja kasvamassa umpeen. Näillä mailla karja voisi laiduntaa ja ylläpitää avointa niittykasvillisuutta. Tämä parantaisi

myös alueen kahlaaja- ja vesilintujen pesimisedellytyksiä. Koivuluodon–Puuluodon alue on toiminut aikoinaan yhteislaitumena, joten sekä Alkunkarinlahdella että Koivuluodonjuovalla on myös perinteistä käyttöhistoriaa. Alkunkarin merenpuoleisilla rannoilla on lisäksi kuivempia niittytyyppejä jotka ovat paikoin kasvaneet umpeen merenrantalepikoista. Paikoin on kuitenkin jäljellä avoimia kauniita niittylaikkuja, joilla kasvaa mm. alueellisesti uhanalaista ahomansikkaa. Näitä alueita voitaisiin hoitaa hakamaisina laidunalueina. Alueella on myös tiheää istutuskuusikkoa, jonka pohjalla ei juuri kasva aluskasvillisuutta.

Hoito: Umpeenkasvaneita rantaniittyjä voitaisiin raivata ja laiduntaa esimerkiksi nautakarjalla. Alueiden hoitamiseen voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Alueen hoidon lähtökohdan on oltava linnustonsuojelullinen ja siinä on otettava huomioon Alkunkarinlahden status Natura-alueena.

Kuva 28. Kosteikkoja ympäröivien umpeenkasvavien niittyjen raivaus ja laidunnus parantaisivat kahlaaja- ja vesilintujen pesimämenestystä Alkunkarinlahdella.

27. Kiuasleton (noin 8,7 ha) ja Letonlahden (noin 5,4 ha) merenrantaniityt

Kalasadaman itäpuolella Kiuasletossa ja länsipuolella Letonlahdessa on säilynyt rakentamattomalla rannalla merenrantaniitykasvillisuutta. Niitykasvillisuutta on alueiden kivikkoisilla rannoilla paikoin kapeana ja paikoin hieman leveämpänä kaistaleena. Alueet pensoittuvat sisämaan puolelta ja rannasta kauempana kasvaa jo tiheää lepikkoa. Merenrantaniityjä voitaisiin hoitaa esimerkiksi laiduntamalla ja lepikoita raivaamalla. Rantojen kapea niitykaistale pysyy todennäköisesti avoimena ja monilajisena jäiden kulutusvaikutuksen ansiosta. Niityjä voitaisiin kuitenkin laajentaa sisämaahan päin raivaamalla niillä kasvavaa pensaikkaa ja lepikkoa.

Rantaniityillä tavattavaa perinnebiotoopeilla huomionarvoista kasvilajistoa ovat rantanätkelmä ja nurmitatar. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi luhtalemmikki, rantakukka, rantaleinikki, luhtakuusio, hiirenvirna, terttualpi, rentukka, hentosuolake, järvikorte, myrkkyykeiso ja suoputki.

Hoito: Alueita voitaisiin hoitaa ylempiä vyöhykkeitä raivaamalla ja laiduntamalla. Alueille voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Laidunnuksessa on otettava huomioon alueella kasvava myrkkyykeiso, joka voi aiheuttaa joillekin naudoille myrkytysoireita.

Kuva 29. Luhtalemmikki ja luhtamatara ovat Kiuasleton kivikkoiselle merenrantaniitylle tyypillisiä kukkakasveja.

28. Pajukari (noin 32,5 ha)

Pajukari on Tornionjoen suiston edustalla, Puuluodon itäpuolella sijaitseva saari. LUMO-yleissuunnittelussa se oli ulommainen saari jolla maastokäyntejä tehtiin. Pajukari kuuluu yhdessä Uksein ja Alkunkarinlahden kanssa Natura 2000 -ohjelmaan (FI1301911). Sitä on käytetty hevosten kesälaitumena nelisenkymmentä vuotta sitten ja saarelle on järjestetty laidunnusta myös 1990-luvulla. Laidunnuksen jäljet näkyvät saaren metsissä, niittyilaukuilla, rannoilla, katajikoissa ja hietikoilla edelleen.

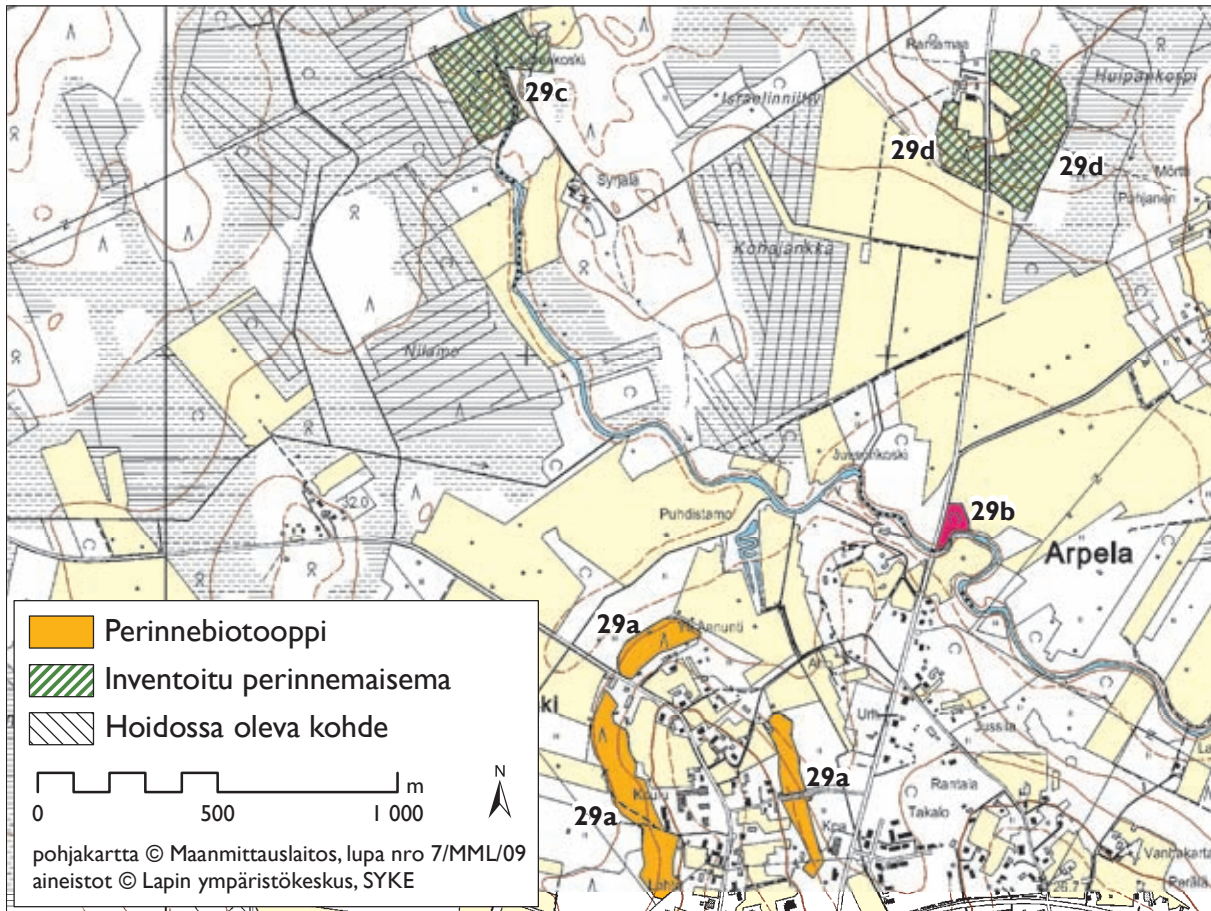
Pajukarin eteläosan hietikolla kasvaa vaarantuneeksi luokiteltu, uhanalainen pohjannoidanlukko. Perinnebiotoopeilla huomionarvoisista kasvilajeista

saarella kasvaa esimerkiksi pulskaneilikka ja rantatädyke. Muuta lajistoa ovat kultapiisku, kissankello, lampaannata ja puolukka.

Hoito: Aluetta olisi erittäin arvokasta hoitaa laiduntamalla. Koska saari on aikaisemmin ollut nimenomaan hevosten laitumena, olisi tätä käyttöä hyvä saada uudelleen heräteltyä henkiin. Alueelle voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Alueen hoidossa on otettava huomioon sen status Natura-alueena.

Kuva 30. Hevoset ovat aikoinaan hoitaneet Pajukarin perinnebiotooppeja. Avoimna säilyneet hietikkomaat ovat tärkeitä elinympäristöjä monille paahteisia olosuhteita vaativille hyönteislajeille.

Kartta 16. Kohde 29. Arpelan kohteet.

29. Arpelan kohteet

- 29a. Arpelan metsälaitumet (noin 8,9 ha)
- 29b. Joenmutka (noin 0,6 ha)
- 29c. Lehdon lammaslaidun (noin 6,4 ha)
- 29d. Lehdon haka ja metsälaidun (noin 8,4 ha)

Arpelan kylä sijaitsee pellon keskellä kummun päällä. Kummun rinteillä on jonkin verran metsäisiä laikkuja, joilla on todennäköisesti aikaisemmin pidetty eläimiä. Näitä alueita voitaisiin ottaa hoidon piiriin vielä nykyäänkin, sillä ne rikastuttaisivat kylän maisemakuvaa ja luonnon monimuotoisuutta. Alueella on laidunnettu eläimiä vielä 1960-luvulla ja osalla alueesta vielä viime vuosinakin. Metsät ovat varsin reheviä ja pääosin kuusivaltaisia. Arpelasta Sihtuunaan vievän tien Kaakamajoen ylittävän sillan kohdalla on pieni pensoittunut alue (29b), jonka raivaaminen avaisi hyvin näkymiä läheiselle peltoaukealla. Aluetta voitaisiin hoitaa esimerkiksi niittämällä tai laiduntamalla. Lapin perinnemaisemainventoinnissa (Juntunen 2008, Kalpio ja Bergman 1999) on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi Arpelan poh-

joispuolella sijaitseva Lehdon haka ja metsälaidun (29d) ja paikallisesti arvokkaaksi läheinen Lehdon lammaslaidun (29c). Viimeksi mainittuja alueita hoidetaan lampailla laiduntaen.

Arpelan kylän tuntumassa sijaitsevilla alueilla tavattavaa perinnebiotoopeilla huomionarvoista kasvilajistoa edustavat kullero ja nurmitatar. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi metsäkurjenpolvi, ojakellukka, lehtovirmajuuri, kultapiisku, puna-ailakki, mustikka ja metsäimarre.

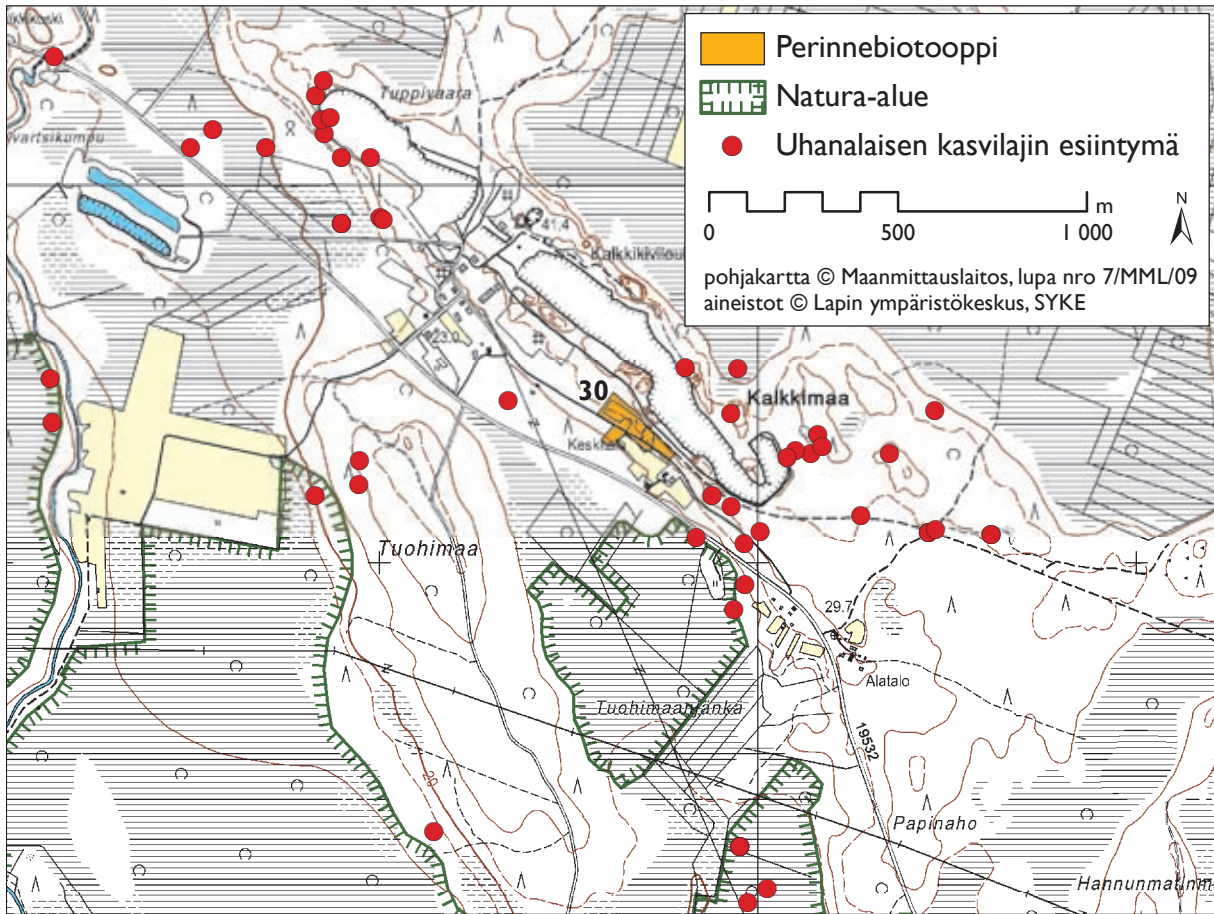
Hoito: Arpelan kylän tuntumassa olevia metsiä voitaisiin hoitaa laiduntamalla. Joenmutka olisi hyvä raivata maisemallisista syistä ja mahdollisesti hoitaa joko niittämällä tai laiduntamalla. Lehdon lammaslaidunta sekä haka ja metsälaidunta on hyvä hoitaa jatkossakin lampailla laiduntaen. Alueille voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea, mutta kylän tuntumassa oleville metsille vain jos ne todetaan tarkemmissa inventoinneissa tarkoitukseen soveltuviksi.

Kuva 31. Arpelan kyläkunnan ympärillä olevia metsiä voitaisiin perinteiseen tapaan laiduntaa.

Kuva 32. Lehdon laitumella Arpelan pohjoispuolella pitävät lampaat perinnebiotoopin matalakasvuisena ja siistinä.

Kartta 17. Kohde 30: Kalkkimaan niitty.

30. Kalkkimaan niitty (noin 1,4 ha)

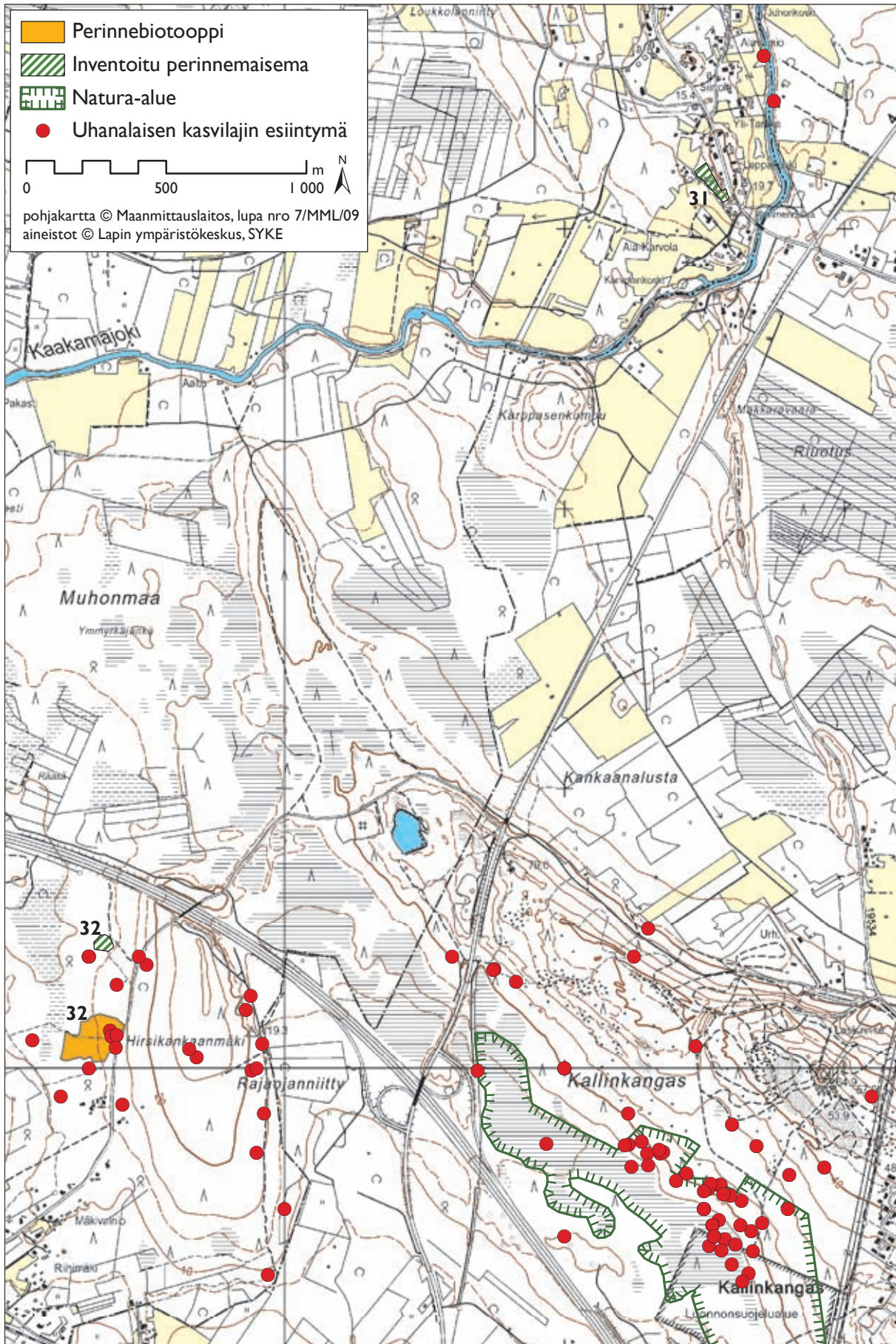
Kalkkimaalla louhoksen ja maantien välissä on pieni, lajistoltaan arvokas niittyalue. Alueella tavataan monia sotatulokaslajeja eli polemokoreja. Ne ovat saapuneet alueelle jatkosodan aikaan saksalaisten tavarakuljetusten mukana.

Alueella tavataan silmälläpidettäviksi luokiteltuja ketonoidanlukkoa ja ketoneilikkaa. Perinnebiotoopeilla huomionarvoista lajistoa edustavat pulskaneilikka, ahomansikka, nurmitädyke, pohjanhoikkaängelmä ja nurmitatar. Muuta lajistoa ovat mm. ketohärkki, karvaskallioinen, saksanhanhikki, päivänkakkara, kissankello, metsäkurjenpolvi, kyläkurjenpolvi, nurmikohokki, ukonputki, paimen- ja keltamataran risteymä, maahumala, aitovirna, hietapitkämpälkä, koiranvehnä, soikkoratamo ja ketokeltto.

Hoito: Alueen hoidoksi sopisi niitto loppukesästä arvokkaan kasvilajiston kukkimisen ja siementen kypsymisen jälkeen. Alueen hoidossa tulee painottaa harvinaisen kasvi- ja hyönteislajiston tarpeita. Alueen hoitoon voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Alue soveltuisi erityisen hyvin esimerkiksi jonkin kulttuuri- tai sotahistoriaa vaalivan yhdistyksen hoitokohteeksi.

Kuva 33. Kalkkimaan vanhat radan- ja tienvarret ovat harvinaisten kasvien ja hyönteisten suosiossa.

Kartta 18. Kohteet 31. Torpan laidun ja 32. Hirsikankaanmäen niityt.

31. Torpan laidun (noin 0,5 ha)

Torpan laidun sijaitsee Ruottalan kylässä aivan Tornion ja Keminmaan rajamailla. Se on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi Lapin perinnemaisemaintoinneissa (Juntunen 2008, Kalpio ja Bergman 1999). Alueella on hakamaata, niittyä ja ketoa. Laidun muodostuu tien varteen sijoittuvasta avoimesta ja kivisestä niittykumpareesta sekä kumpareen länsi- ja luoteispuolelle jäävästä haka-alueesta. Osalla alueesta näkyy rehevöitymisen merkkejä (Kalpio ja Bergman 1999).

Torpan laitumella tavattavaa perinnebiotoopeilla huomionarvoista kasvilajistoa ovat pulskaneilikka, ahomansikka, nurmitatar ja kullero. Muuta lajistoa ovat esimerkiksi kissankello, ketosilmäruoho, vesisara, luhtakastikka, nurmirölli, niittynurmikka, siankärsämö, heinätahtimö, juolavehänä, nurmilauha.

Hoito: Alueen laiduntamista olisi hyvä jatkaa. Alueelle voidaan hakea perinnebiotoopeille tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea.

32. Hirsikankaanmäen niityt (noin 2,9 ha)

Hirsikankaanmäki sijaitsee Tornion ja Keminmaan rajaseudulla moottoritien eteläpuolella. Alueella sijaitsi jatkosodan aikaan saksalaisten eläinsairaala ja sinne tuotiin eläimille rehua Saksasta asti. Mukana kulkeutui monien sikäläisten kasvilajien siemeniä. Alueella on useita avoimia niitylaikkuja metsän keskellä. Lapin perinnemaisemaintoinneissa (Juntunen 2008, Kalpio ja Bergman 1999) alue on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi.

Hirsikankaanmäellä tavattuja harvinaisia kasvilajeja ovat pohjanluhtalemmikki, ahonoidanlukko ja ketokaunokki. Perinnebiotoopeilla huomionarvoisia kasvilajeja ovat ketosilmäruoho, nurmitatar, kullero ja nurmitädyke. Harvinaisia sotatulokaslajeja ovat vaaleatähkämunkki, tummatähkämunkki, isopukinjuuri, ruusuruoho, ukonputki ja nuokkukohokki. Lapin perinnemaisemaintointiraportissa mainitaan edellisten polemokorien lisäksi koiranheinä, kahtais-sara, maahumala, karvasara, idänsara, vankkasara, ketunsara, nurmikaunokki ja punaluppio (Kalpio ja

Bergman 1999). Muuta lajistoa edustavat metsäkurjenpolvi, niittyleinikki, aitovirna, koiranputki, punaailakki, nurmipuntarpää, tuoksusimake, harakankello, kissankello, päivänkakkara ja maitohorsma.

Hoito: Alueen hoidoksi soveltuisi raivaus ja niitto harvinaisen kasvilajiston kukkimisen ja siementen kypsymisen jälkeen. Hoito on järjestettävä kasvilajiston ehdoilla. Alueelle voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Alue soveltuisi erityisen hyvin esimerkiksi kulttuuri- tai sotahistoriallisia muistoja vaalivan yhdistyksen hoitokohteeksi.

Kuva 34. Hirsikankaanmäki on vaaleatähkämunkin harvoja esiintymäpaikkoja Suomessa. Kasvi on saksalaisten mukana kulkeutunut sotatulokas eli polemokori.

5 Yleisiä hoitoperiaatteita maatalouden ympäristötuen erityistukialueilla

Perinnebiotoopin hoidossa on keskeisintä, että alueelta poistuu enemmän ravinteita kuin mitä sinne kertyy. Tämä on hyvä periaate myös maisema- ja monimuotoisuuskohteiden hoidossa, etenkin vesistöjen varsilla.

Erityyppisten perinnebiotooppien hoitoon liittyvät oppaat löytyvät esimerkiksi Maaseutuviraston (Mavi) internetsivuilta, osoitteesta www.mavi.fi -> viljelijätuet -> hakuoppaat ja ohjeet -> ympäristötuen neuvonnalliset oppaat.

<http://www.mavi.fi/fi/index/viljelijatuet/oppaatja-ohjeet/ymparistotuenneuvonnallisetoppaat.html>

Peruskunnostus

Pitkään hoitamattomina olleet perinnebiotooppi- ja maisemakohteet ovat usein pahasti umpeenkasvaneita. Hoito onkin syytä aloittaa peruskunnostuksella. Kunnostuksen tarkoituksena on pysäyttää umpeenkasvu ja palauttaa aluetta vähitellen kohti perinteisen maatalouden aikaista tilaa. Peruskunnostuksen jälkeen alueet on saatava jatkuvan hoidon eli niiton tai laidunnuksen piiriin.

Raivauksen tarkoituksena on valoisuuden ja avaruuden lisääminen. Perinteisessä maataloudessa raivauksen avulla lisättiin eläimille soveltuvan ravinnon, eli valoisuudesta hyötyvien heinän ja ruohojen määrää.

Erityisesti metsälaitumilla ja hakamailla on tärkeää, että raivausta ja harvennusta ei tehdä metsätaloudellisin periaattein vaan maisemallisten arvojen ja luonnon monimuotoisuusarvojen perusteella. Puita ei harvenneta tasaisin välein vaan avoimiksi laikuiksi ja puurykelmiksi. Lehtipuustoa on hyvä suosia erityisesti varjostavan kuusentaimikon kustannuksella. Marjovia puita ja pensaita, kuten pihlajaa, tuomea, viinimarjaa ja metsäruusua on hyvä suosia, sillä ne tuottavat ravintoa linnuille kuten tilhellä ja taviokuurnalle. Suuret haavat ovat tärkeitä monille harvinais-

sille hyönteisille, sienille ja jäkälille. Lahopökkelöt ja maapuut on aina säilytettävä, sillä ne ovat monille eliöille kallisarvoisen tärkeitä. Yleistäen voidaan sanoa, että puustosta ja metsän rakenteesta on tarkoitus saada mahdollisimman monimuotoinen, monilajinen ja eri-ikäinen.

Perinteisesti avoimilla niittyalueilla kunnostuksen tavoitteena on avoimuuden palauttaminen. Tämä voidaan tehdä kuitenkin usean vaiheen kautta. Metsittynyttä niittoniittyä voidaan esimerkiksi hoitaa ensin hakamaana ja vähin erin raivata yhä avoimempaan suuntaan. Arvokkaat maisemapuut on syytä jättää yleensä kaatamatta, myös perinteisesti avoimilla alueilla. Myös eroosioherkille jokivarsille voidaan jättää pensaita ja pihlajaa juurillaan rantaa suojaamaan. Raivauksen avulla on hyvä tuoda esiin myös maiseman erikoisuuksia, kuten siirtolohkareita ja kivikasoja, maisemapuita ja maatalouteen liittyviä perinteisiä rakennelmia.

Puiden ja pensaiden raivauksen yhteydessä maahan jäävistä juurista vapautuu lahotessa runsaasti ravinteita. Kasvillisuus voikin raivauksen jälkeen rehevöityä haitallisella tavalla. Raivaus on hyvä tehdä useassa vaiheessa tiheikköjä harventamalla ja avoimia alueita hiljalleen laajentamalla. Jäljelle jätetyt puut ja pensaat ottavat osan vapautuvista ravinteista käyttöönsä. Voimistettu niitto tai laidunnus hoidon alkuvuosina voi olla tarpeen, jotta raivauksen jälkeinen rehevöityminen ei pilaa alueen kasvillisuuden arvoa.

Pajukon raivaus on hyvä tehdä kesällä, kun suuri osa ravinteista on sitoutuneena lehtiin. Tulvaniityillä ja kosteikoissa raivauksia on hyvä tehdä vasta lintujen pesimäajan jälkeen, elokuussa. Raivausjätteet on tärkeää korjata pois, jotta ne eivät jää lahotessaan rehevöittämään kohdetta, tai lähde keväisten tulvavesien matkaan. Raivausjäte voidaan joko kuljettaa muualle hävitettäväksi tai polttaa paikan päällä. Polttokohdaksi on syytä valita kasvillisuudeltaan vähäarvoinen, jo valmiiksi rehevöitynyt kohta, tai esimerkiksi raivatun pajupensaankohdalla oleva lähes kasviton laikku.

Kaulamättäiden taltuttaminen on myös osa peruskunnostusta. Tämä onnistuu kätevästi raivaussahan avulla tai leikkaavalla, kaksoisteräisellä niittokoneella. Myös kulotus ja lampaiden laidunnus edesauttavat kaulamättäiden häviämistä.

Tulvaniittyjen ja kosteikkojen hoito

Lapin jokivarsien tulvaniityiltä on perinteisesti niitetty karjan talvirehu. Eläimet ovat laiduntaneet metsissä ja hakamailla ja ne on päästetty rehevämille tulvaniityille jälkilaiduntamaan vasta niiton ja heinäkorjuun jälkeen.

Tulvaniityt ovat olleet maisemaltaan avoimia niittoniittyjä. Ennallistamisessa pitäisi pyrkiä tähän perinteiseen ilmeeseen. Maisemapuita ja puuryhmiä sekä eläimiä suojaavaa puustoa voidaan kuitenkin jättää raivauksessa jäljelle.

Tornion- ja Liakanjokivarsien umpeenkasvaneita tulvaniittyjä raivattaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota, että uhanalaiset jokipajut jätetään raivaamatta. Tämän suunnitelman lopussa oleva liite 2 auttaa pensaan tunnistamisessa niin kesä- kuin talviasussakin.

Perinteisestikin hoidetuille tulvaniityille on joskus kaivettu ojia. Näiden avulla on nopeutettu keväisten tulvavesien poistumista niityiltä ja myös kuivattu

märkiä lampareita parempaa heinää kasvaviksi niitymaiksi. Tulvaniityillä olevia ojia ei ole syytä kunnostaa. Esimerkiksi kosteikkojen palauttamisen kannalta voidaan joissakin tapauksissa nähdä tarpeelliseksi tukkia ja padota tulvaniityille kaivettuja ojia. Toimenpiteen tarpeellisuutta, vaikutuksia ja käytännön toteutusmuotoa on aina tarkasteltava tapauskohtaisesti.

Niitto

Niittäminen on hyvä hoitomuoto etenkin tasaisilla ja kivettömillä alueilla, kuten rantaniityillä. Se sopii hoitomuodoksi myös sellaisille maanviljelijöille ja yhdistyksille, joilla ei ole mahdollisuutta laiduntaa hoidettavalla alueella eläimiä. Niittäminen on työläs, mutta ehdottomasti suositeltava tapa hoitaa perinnebiotooppeja sekä maiseman ja luonnon monimuotoisuuskohteita, kunhan vain niitos muistetaan korjata alueelta pois.

Kasvillisuuden ja kasvilajiston näkökulmasta niittäminen on erinomainen hoitotoimenpide. Se kohtelee tasapuolisesti kaikkia lajeja ja niitoksen mukana hoidettavalta alueelta poistuu enemmän rehevöit-

Kuva 35. Raivaus on perinnebiotoopin peruskunnostuksen työläimpiin kuuluva vaihe. Kuten kuvan Liinaluodossa, joudutaan erityisesti saaristossa raivaamaan myös liian tiheitä katajikkoja, yleisin umpeenkasvun aiheuttaja on kuitenkin kiiltopaju.

täviä ravinteita kuin laidunnuksen avulla. Niittoniityt ovat lajistollisesti usein hyvin monipuolisia. Kasvillisuuden kannalta kaikista paras hoitotulos saadaan niittämisen ja jälkilaidunnuksen avulla. Kasvillisuus niitetään heinä-elokuussa ja tämän jälkeen niitylle päästetään eläimet laiduntamaan alueelle kasvavalla uudella kasvillisuudella.

Niittämisessä on tärkeintä, että syntynyt niitos korjataan pois. Mikäli niitetty kasvillisuus jätetään paikoilleen, aiheuttaa se lahotessaan kasvillisuuden haitallista rehevöitymistä. Niitoksen on hyvä antaa kuivahtaa muutamia päiviä paikoillaan, jotta kasvien siemenet ehtivät varista. Tämän jälkeen se kerätään karjan rehuksi, poltetaan tai kompostoidaan. Polttamisen tulisi tapahtua joko hoidettavan alueen ulkopuolella tai sellaisessa kohdassa, joka on kasvillisuudeltaan vähempiarvoinen. Tällaisia ovat esimerkiksi valmiiksi rehevöityneet, nokkosta kasvavat kohdat ja tiheän pajupensaikon raivauksessa syntyneet lähes kasvittomat alueet. Kompostointi on paras tehdä kokonaan hoidettavan alueen ulkopuolella, sillä lahoavat heinäkasvat eivät ole maisemallisesti kauniita ja niistä lahoamisen myötä vapautuvat ravinteet saavat ongelmalliset typensuosijakasvit kuten nokkosen, maitohorsman ja koiranputken rehottamaan.

Niitto on syytä tehdä leikkaavateräisellä laitteella, kuten viikatteella, kaksoisteräniittokoneella tai traktoriin kytkettävällä kaksoisterä-, sormipalkki- tai lautasniittokoneella. Nämä katkaisevat kasvit siististi, jolloin ne eivät kuivu niin herkästi eivätkä ole myöskään niin alttiita sienitaudeille kuin muulla tavoin niitettynä. Murskaavateräiset koneet, kuten raivaussaha, trimmeri, ruohonleikkuri ja niittosilppuri käyvät vain peruskunnostukseen ja ongelmakasvien, kuten nokkonen, koiranputki, maitohorsma ja vadelma, hävittämiseen.

Laidunnus

Karja on Lapissa perinteisesti laiduntanut metsissä ja puustoisilla hakamailla. Joen varsien tulvaniityt ovat olleet talvirehun niittämistä varten, ja niille karja on päästetty vasta heinäkorjuun jälkeen loppukesällä. Nykyisin laidunnus on kuitenkin helpoin ja kustannustehokkain keino saada tulvaniityjäkin hoidon piiriin.

Perinnebiotooppien laidunnuksessa voidaan käyttää ainoastaan sellaisia eläimiä, jotka tulevat laitumella toimeen ilman lisäruokintaa. Mikäli eläimiä

lisäruokitaan niiden laiduntaessa perinnebiotoopilla, kasvillisuus rehevöityy ja yksipuolistuu. Rehevöittävä laidunnus tuhoaa perinnebiotoopin lajistolliset arvot. Lisärehua ei pitäisi antaa myöskään rannoilla ja vesistöjen läheisyydessä laiduntaville eläimille. Näin vähennetään vesistöihin kulkeutuvaa ravinnekuormitusta.

Laiduneläimiksi soveltuvat esimerkiksi lampaat, hevoset sekä naudoista emolehmät, vasikat ja hiehot. Tärkeintä on, että eläimet tulevat toimeen laitumen tuotolla. Eläimet, joilla on kovat tuotantovaatimukset, kuten lypsylehmät tai lihakarja, soveltuvat huonosti perinnebiotooppien hoitamiseen. Erityisen hyviä laiduntajia puolestaan ovat pienikokoiset suomenkarja ja Skotlannista lähtöisin oleva pitkäturkkinen ylämaankarja. Suomenkarjasta erityisesti uhanalaisia pohjoissuomen- ja itäsuomenkarjaa (kyyttö) kannattaa suosia perinnebiotooppien ja maisemien hoidossa. Näin turvataan myös näiden ainutlaatuisten rotujen säilymistä.

Eri eläinlajit laiduntavat hieman eri tavoilla ja soveltuvat hieman erityyppisille alueille. Märille tulvaniityille soveltuvat parhaiten naudat. Myös hevoset syövät mielellään kosteissakin paikoissa, mutta maapohjan on syytä olla kovaa. Lampaat eivät mielellään mene kovin märille alueille.

Kulotus

Kulotus on hyvä kunnostustoimenpide kohteilla, joilla on runsaasti kariketta ja kuloheinää. Tuli antaa tilaa pienille niittykasveille polttamalla tukahduttavan aikneksen pois. Samalla vapautuu kuitenkin ravinteita. Jotta kulotus ei aiheuta kasvillisuuden rehevöitymistä, on siihen yhdistettävä aina joko niitto ja heinäkorjuu, tai laidunnus ilman lisäruokintaa. Kulotus ei sovellu ainoaksi hoitotoimenpiteeksi, mutta on hyvä lisä etenkin peruskunnostusvaiheessa. Erityisen hyödyllistä kulotus on erilaisten mätästävien heinien ja sarojen, kuten nurmilauhan ja mätässaran taltuttamisessa.

Kulotusta ei ole hyvä tehdä arvokkaiden rakennusten läheisyydessä syttymisvaaran vuoksi. Myös muinaishistoriallisten kohteiden tuntumassa kulotus on kiellettyä, koska syntyvä hiili voi sekoittua muinaisten hiilijäänteiden kanssa ja hankaloittaa arkeologisia tutkimuksia.

6 Hoidon toteutus ja rahoitus

LUMO-yleissuunnitelman suositusten toteuttamiseen on mahdollista saada taloudellista apua. Tukia voivat hakea rekisteröityneet yhdistykset ja maatalouden ympäristötukeen sitoutuneet yksityiset maanviljelijät.

Lisätietoja tuista saa kuntien maaseutuviranomaisilta, Lapin ELY-keskuksesta sekä maaseutuvirastosta. Julkaisun loppuun on erilliseksi liitteeksi koottu erityistukien hakuun liittyviä seikkoja ja vaadittavia liitteitä (liite 1).

Tuista on ilmestynyt useita havainnollisia esitteitä, jotka löytyvät esimerkiksi maatalousviraston internetsivuilta osoitteesta www.mavi.fi -> viljelijätuet -> maatalouden ympäristötuki -> erityistuet.

<http://www.mavi.fi/fi/index/viljelijatuet/maataloudenymparistotuki/erityistuet.html>

Maatalouden ympäristötuen erityistuet

Maatalouden ympäristötuen erityistukia voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon sekä luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämiseen. Perinnebiotooppisopimus on viisivuotinen ja luonnon ja maiseman monimuotoisuuden sopimus viisi- tai kymmenvuotinen. Näiden tukien saaminen edellyttää, että viljelijä on sitoutunut ympäristötuen perustoimenpiteiden ehtoihin. Tukia voivat hakea myös rekisteröityneet yhdistykset.

Tuki määräytyy hyväksytyjen kustannusten, tulonmenetysten ja alueelta saatavan hyödyn perusteella. Tuki on hehtaarikohtainen, ja se maksetaan vuosittain. Perinnebiotoopeilla tehdyistä hoitotoimenpiteistä on pidettävä hoitopäiväkirjaa.

Ei-tuotannollisten investointien tuki

Perinnebiotooppien alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä joissakin tapauksissa monivaikutteisten kosteikkojen perustamiseen voidaan hakea maatalouden ei-tuotannollisten investointien tukea.

Monivaikutteisten kosteikkojen perustamiseen voidaan nykyisten sääntöjen perusteella maksaa Lapissa tukea vain sellaisten vesistöjen tai valtaojien valuma-alueelle, joiden pinta-alasta yli 20 % on peltoa. Lapin alueella, jossa pellot ovat yleensä pieniä ja niin joet kuin ojatkin saavat alkunsa metsistä ja soilta, voi tällaisen alueen löytyminen olla käytännössä vaikeaa. Yksittäiset kohteet esimerkiksi Lounais-Lapin viljelyseuduilla tai maanviljelyn ja asutuksen ympäröimien kyläjärvien alueella voivat kuitenkin tulla kysymykseen. Esimerkiksi Raumonjärven alueelta tällaisia kohteita saattaisi löytyä.

Ei-tuotannollisten investointien tukea maksetaan kustannusten perusteella. Maksatushakemukseen tulee liittää kopiot kuiteista ja selvitys omasta tai talokootyöstä tuntikirjanpidon ja säädetyn tuntihinnan perusteella. Investointituen saamisen edellytyksenä on, että kunnostettavalle perinnebiotoopille tai perustettavalle kosteikolle tehdään alkuraivauksen jälkeen viisi- tai kymmenvuotinen maatalouden ympäristötuen erityistukisopimus.

Kuva 36. Kalkkimaan niityllä kasvava kyläkurjenpolvi on sota-aikainen tulokaslaji eli polemokori.

Tukia yhdistyksille

Rekisteröidyt yhdistykset voivat hakea ei-tuotannollisten investointien tukea sekä perinnebiotooppien hoitoon tai luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämiseen tarkoitettuja maatalouden ympäristötuen erityistukia. Toimenpiteiden pitää tukea paikallisen Leader-toimintaryhmän tavoitteita.

Rakennusperinnön hoito

Perinteiseen maatalouteen liittyvien rakennelmien kunnostamiseen voidaan hakea maiseman ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseen tarkoitettua erityistukea. Perinnebiotoopeilla sijaitsevin kohteisiin voidaan hakea perinnebiotooppien hoitoon suunnattua erityistukea. Mahdollisia kunnostuskohteita ovat esimerkiksi riukuaidat.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten korjauskustannuksiin voidaan hakea tukea Museovirastolta. Lisäksi Lapin ympäristökeskuksella on määrärahoja arvokkaan rakennusperinnön hoitoon. Avustusta voidaan myöntää myös kunnalle sen suorittamiin rakennussuojelukorvauksiin, kohteen hankkimiseksi kunnalle, kohteiden ja niiden ympäristön kunnostamiseen sekä hoidon edellyttämiin selvityksiin ja kulttuuriympäristöohjelmiin.

Lisätietoja rakennusperinnön hoidosta saa Lapin ELY-keskuksen elinkeinot, työ, osaaminen ja kulttuuri sekä ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueilta sekä Museoviraston rakennushistorian osastolta. Lisätietoja on myös internet-sivuilla www.rakennusperinto.fi ja www.ymparisto.fi > maankäyttö ja rakentaminen.

Muut rahoituskanavat

Lapin ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat vastuualue hoitaa muutamia erityisen arvokkaita perinnebiotooppikohteita, joiden hoitoa ei ole muuten onnistuttu järjestämään. Alueella tulee olla erityisiä arvoja. Ensisijalla ovat arvokkailla maisema-alueilla sijaitsevat kohteet, lajistollisesti erityisen merkittävät alueet sekä perinnebiotooppien inventoinneissa kartoitetut arvokkaat kohteet. ELY-keskuksen kyvystä hoitaa näitä alueita myös tulevaisuudessa ei kuitenkaan ole varmuutta.

Paikallisestikin merkittävät kohteet voivat päästä hoidon piiriin kuntakohtaisten YTY-töiden (ympäristönsuojelua ja -hoitoa edistävät työllisyystyöt) kautta. YTY-töinä on tehty esimerkiksi tienvarsien raivauksia, umpeutuneiden pelto- ja laidunalueiden raivauksia, vanhojen rakennusten ja muiden rakenteiden kunnostusta sekä perinnebiotooppien raivausta ja hoitoa.

Kiitokset

Työn ohjaajana toimi luonnonsuojelupäällikkö Päivi Lundvall. Marjut Kokolle kiitos avusta monissa työn eri vaiheissa. Hannu Lehtomaalle kiitos valokuvien käsittelystä, Riku Elolle karttojen viimeistelystä ja Ritva-Liisa Hakalalle tekstin taitosta. Tomi Laukalle kiitos maastotyöseurasta suiston saarilla. Kiitoksia myös kaikille suunnitelmaa kommentoineille, erityisesti Juha Ylimaunulle alueen linnustoon liittyvistä tiedoista ja Kai Virtaselle kieliopillisesta tarkistuksesta sekä uudissanasta *juurensija*.

Erityisen lämpimät kiitokset haluaisin esittää kyläyhdistysten aktiiveille, keskustelutilaisuuksiin osallistujille ja tapaamilleni viljelijöille sekä Tornion kaupungin edustajille.

Kuva 37. Tummatähkämunkit Hirsikankaanmäellä.

Yhteystietoja

Tornion kaupunki

Suensaarenkatu 4,
95400 TORNIO
Vaihde: (016) 432 11

Sähköposti: etunimi.sukunimi@tornio.fi

Maataloussihteeri Matti Lankila: (016) 432 252
Ympäristönsuojelusihteeri Kai Virtanen: (016) 432 587, 040 770 3239

Lapin ELY-keskus,

Elinkeinot, työ, osaaminen ja kulttuuri
Ruokasenkatu 2,
96200 ROVANIEMI
tai
Asemakatu 19,
94100 KEMI
Vaihde: 020 636 0010

Sähköposti: etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Toimistoinsinööri Osmo Saloniemi: 040 575 8163

Lapin ELY-keskus,

Ympäristö ja luonnonvarat
(Hallituskatu 5 C), PL 8060,
96101 ROVANIEMI
Vaihde: 020 636 0010

Sähköposti: etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Ylitarkastaja Taina Kojola: 040 571 7734
Ylitarkastaja Pekka Herva: 040 503 7148
Tarkastaja Kari Kemppainen: 0400 163 466
YTY-töiden aluevastaava Sauli Hyvönen: 040 511 4973

Lähteet

- Juntunen, P. 2008. Lapin perinnebiotooppien hoito-ohjelma. Lapin ympäristökeskuksen raportteja 2/2008. Lapin ympäristökeskus, Rovaniemi.
- Kalpio, S., Bergman, T. 1999. Lapin perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 116. Lapin ympäristökeskus ja Metsähallitus.
- Lapin lintuvesityöryhmän mietintö 2005. Lapin lintuvedet – suojelun, hoidon ja käytön yhteensovittaminen. Alueelliset ympäristöjulkaisut 393. Lapin ympäristökeskus, Rovaniemi.
- Lapin ympäristökeskus 2009. Tornionjoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuoteen 2015. Ympäristöministeriö 2010.
- Lokio, J. 1997. Lapin kulttuuriympäristöohjelma. Lapin ympäristökeskus, Rovaniemi.
- Maisema-alue työryhmän mietintö, Osa I – Maiseman hoito 1993. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992, Helsinki.
- Rauhala, P. 1994. Kemin–Tornion seudun linnusto 2. Raahen Kirjatyö Oy, 1994.
- Rauhala, P. ja Ylimaunu, J. 1985. Tornionjoen tulvasaarten linnusto, suojelu ja merkitys. Tornionlaakson Vuosikirja 1985: 119–128.
- Roslin, T., Heliövaara, K. 2007. Suomen lantakuoriaiset – opas santiaisista lantiaisiin. Yliopistopaino, Helsinki.
- Räinä, P., Jokimäki, J., Kisanlahti-Jokimäki, K. 2000. Lapin lintuvedet – linnusto, tila ja suojelu. Alueelliset ympäristöjulkaisut 94. Lapin ympäristökeskus, Rovaniemi.
- Söderman, G. ja Leinonen, R. 2003. Suomen mesipistiäiset ja niiden uhanalaisuus. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.
- Tornion yleiskaava, Tornion kaupunki. 2009.
- Ylimaunu, J. 1990. Länsi-Lapin vesilinnustosta ja lintuvesistä. Tornionlaakson Vuosikirja 1990: 287–293.
- Ylimaunu, O., Ylimaunu, J., Hemminki, O. ja Liehu, H. 1987. Isokuovin pesimäekologiasta ja kannasta Suomessa. Lintumies 22: 98–103.

Miten maatalouden ympäristötuen erityistukia haetaan?

Seuraavassa esitellään lyhyesti miten suunnitelmassa esitetyille kohteille voi hakea maatalouden ympäristötuen erityistukia. Tarkemmat ohjeet löytyvät tukien hakuoppaista, joita saa esimerkiksi kunnan maaseutuviranomaisilta tai joko Lapin ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat tai elinkeinot, työ, osaaminen ja kulttuuri -vastuualueilta.

- Tukisopimukset ovat joko viisi- tai kymmenvuotisia.
- Tukien haku tapahtuu samaan aikaan muiden maataloustukien kanssa.
- Ympäristötuen erityistukien hakulomakkeita saa Tornion kaupungilta ja maa- ja metsätalousministeriön lomakepalvelusta: <http://lomake.mmm.fi>.
- Lomake palautetaan Lapin ELY-keskuksen elinkeinot, työ, osaaminen ja kulttuuri -vastuualueelle.
- Lomakkeen yhteydessä vaadittavat liitteet on myös lähetettävä vuotuisen hakupäivään mennessä.
- Vaadittavia liitteitä ovat:
 - Lohkokartta johon on selkeästi kirjattu mahdolliset U-lohkotunnukset
 - Hoitosuunnitelma jonka tulee sisältää myös
 - Kustannuslaskelman
 - Vuokrasopimukset koko tukikauden ajalta, mikäli tukea haetaan vuokramaalla sijaitsevalle kohteelle.
- Hoitosuunnitelman tekoon voi käyttää valmiita lomakkeita, joita saa edellä mainituilta tahoilta.
- Uudet erityistukisopimukset alkavat 1.10., mutta keväällä päättyvät vanhat sopimukset, joille haetaan jatkoa, voivat alkaa 1.5.

Ethän raivaa jokipajua (*Salix triandra*)

Jokipaju on vesirakentamisen myötä uhanalaiseksi käynyt, silmälläpidettäväksi (NT) luokiteltu pensas, jota tavataan Suomessa Kemi- ja Tornionjokien varsilla sekä Oulun seudulla. Tulvaniityn raivauksen yhteydessä on jokipajut jätettävä rauhaan.

Kuva 38. Pensaana jokipaju on harvahko ja rento. Lehvästö erottuu yleensä jo kaukaa vaaleanvihreän värinsä ansiosta. Jokipaju kukkii vasta lehtien puhjettua.

Kuva 39. Jokipajun lehdet ovat pitkät, vaaleanvihreät ja sahalaitaiset. Niiden alapinta on harmaa..

Kuva 40. Jokipajun kuori hilseilee hyvin tunnusomaisesti. Hilseilevän kerroksen alta paljastuu punaruskea uusi kuori. Kuoren avulla pajun voi tunnistaa myös talvella.

KUVAILULEHTI

Julkaisusarjan nimi ja numero Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisu 4/2010				
Vastuualue Ympäristö ja luonnonvarat				
Tekijät Mikko Paajanen		Julkaisu-aika Joulukuu 2010		
Julkaisija Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus				
Hankkeen rahoittaja/toimeksiantaja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus				
Julkaisun nimi Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelma, Tornio				
Tiivistelmä Luonnon monimuotoisuuden (LUMO) yleissuunnittelu on maa- ja metsätalousministeriön rahoittama valtakunnallinen hankekonaisuus, jonka tarkoituksena on auttaa maaseudun ihmisiä edistämään vesiensuojelua sekä arvostamaan, säilyttämään ja palauttamaan maatalousympäristön luonnon monimuotoisuuden ja maiseman kauneuden kannalta merkittäviä piirteitä. Vuonna 2009 suunnittelun painopistealueena ovat tulvaniityt ja kosteikot, joiden avulla pyritään kiinnittämään erityistä huomiota vesiensuojelukysymyksiin. Tornio on Lounais-Lapissa sijaitseva, Tornionjoen alajuoksun luonnehtima kaupunki, jonka ympärillä levittäytyy laaja maaseutu. Yleissuunnittelualueeksi Tornio valittiin, koska sieltä löytyy Lapin mittakaavassa erityisen runsaasti maataloutta, vesitaloudeltaan varsin luonnontilainen Tornionjoki tulvaniittyineen sekä paikallista kiinnostusta maisemanhoitoa kohtaan. Jokivarsien tulvaniittyjen ja kosteikoiden hoito on lappilainen lähestymistapa kosteikkopainotteiseen LUMO-yleissuunnitteluun. Hoitotoimenpiteistä, kuten niitosta ja laidunnuksesta on vesiensuojelullista hyötyä, sillä kosteikot ja tulvaniityt keräävät vesistä kiintoainesta ja ravinteita. Oikeanlaisen hoidon avulla näiltä alueilta saadaan huomattavia määriä ravinteita pois vesistöjä rehevöittävästä. Jokivarsien tulvaniittyjen ja kosteikoiden hoidolla on suuri merkitys myös maatalousympäristöjen maisemalle ja luonnon monimuotoisuudelle. Laidunnus pitää jokirantojen kasvillisuuden matalana ja pensaikot kurissa. Monet ennen yleiset perinnebiotooppien lajit ovat harvinaistuneet luonnontiittyjen ja -laidunten umpeenkasvun ja rehevöitymisen myötä. Jokivarsien tulvaniittyjä hoitamalla voidaan näiden lajien tukalaa tilannetta helpottaa. Tulvaniittyjen yhteydessä olevien kosteikkojen hoidosta hyötyvät erityisesti vesilinnut ja kahlaajat. Raporttiin valittiin kaikkiaan 32 kohdetta, joista osa on hyvin laajoja ja sisältää useamman osa-alueen. Jotkin suunnitelmassa mainituista alueista ovat jo hoidon piirissä. Suurin osa kohteista on Tornion- ja Liakanjokien varsilla olevia tulvaniittyjä, mutta mukaan on valittu myös tulvaniittyjen läheisyydessä olevia, maisemallisesti arvokkaita peltoaloja sekä hakoja ja niittyjä ympäri Torniota. Linnustoarvojen perusteella kohteeksi on valittu myös koko Raumonjärven peltoaukea, jonne on ehdotettu muutamia paikkoja joiden kelpoisuus keinotekoisien kosteikoiden perustamiseen voitaisiin selvittää. Tornion LUMO-yleissuunnitelma on tehty yhteistyössä paikallisten ihmisten kanssa. Yksittäiset viljelijät ja Arpelan, Vojakkalan, Raumon ja Karungin paikalliset yhdistykset ovat olleet mukana ehdottamassa sopivia alueita kartoituksia varten. Myös Tornion kaupungin edustajat ovat olleet hyvin aktiivisesti mukana yleissuunnitelman tekemisessä. Paikallisten ihmisten aktiivisuus on keskeistä myös hoitotoimenpiteiden toteutuksen kannalta. Tämän raportin tarkoitus on ohjata hoitotoimia, kuten raivausta, laidunnusta ja niittoa oikeille alueille. Ehdotetut hoitotoimenpiteet eivät ole sitovia. Niiden toteuttaminen on maanomistajien sekä paikallisten viljelijöiden ja yhdistysten aktiivisuuden varassa. Hoitotoimista aiheutuviin kustannuksiin on kuitenkin mahdollista saada rahoitusta esimerkiksi maatalouden ympäristötuen erityistuista.				
Asiasanat: Perinnebiotooppi, luonnonmonimuotoisuus, tulvaniitty, kosteikko, maisemanhoito, ympäristötuki, Tornio, Torniojoki, Liakanjoki.				
ISBN (painettu)	ISBN (PDF)	ISSN-L	ISSN (painettu)	ISSN (verkkopainettu)
978-952-257-177-9	978-952-257-178-6	1799-3865	1799-3865	1799-3873
Kokonaissivumäärä	Kieli		Hinta (sis. alv 8%)	
74	Suomi		-	
Julkaisun myynti/jakaja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus PL 8060, 96101 Rovaniemi Puh. 040 562 2821, sähköposti: kirjaamo.lappi@ely-keskus.fi				
Julkaisun kustantaja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus				
Painopaikka ja -aika Kopijyvä Oy, Kuopio 2010				

PRESENTATIONSBLAD

Publikationens serie och nummer Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lapplands publikationer 4/2010				
Ansvarsområde Miljö och naturresurser				
Författare Mikko Paajanen		Publiceringsdatum December 2010		
		Utgivare Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland		
		Projektets finansiär/uppdragsgivare Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland		
Publikationens titel Översiktsplan för naturens mångfald på lantbruksområden och för våtmarker, Torneå				
Sammandrag Översiktsplanen för naturens mångfald (LUMO) är ett riksomfattande projekt som finansieras av jord- och skogsbruksministeriet. Projektets syfte är att hjälpa människor på landsbygden att främja vattenskydd samt att uppskatta, bevara och återställa naturens mångfald i lantbruksmiljöer samt egenskaper som är viktiga med tanke på skönheten i landskapet. År 2009 är prioriteringsområdet för planeringen översvämmade ångar och våtmarker. Syftet är att fästa särskild uppmärksamhet på vattenskyddsfrågor. Torneå är en stad i sydvästra Lappland som präglas av Torne älvs flodmyning. Staden omges av en vidsträckt landsbygd. Torneå valdes till ett översiktsplaneområde på grund av att där för lappländska förhållanden finns särskilt mycket lantbruk, Torneå älv som jämte sina översvämmade ångar ur vattnekonomisk synvinkel är i relativt naturligt tillstånd samt det lokala intresset för landskapsvård. Vården av översvämmade ångar och våtmarker kring älvdalarna är ett lappländskt förhållningssätt till den våtmarksbetonade LUMO-översiktsplaneringen. Vårdåtgärderna, såsom höbärgning och utnyttjande av marker som betesmark, är nyttiga, eftersom våtmarkerna och de översvämmade ångarna samlar fasta substanser och näringsämnen från vattnet. Med rätt slags vård kan man i dessa områden från vattnet samla upp stora mängder näringsämnen som eutrofierar vattendragen. Vården av de översvämmade ångarna och våtmarkerna kring älvdalarna har stor betydelse också för landskapet i lantbruksmiljöerna och för naturens mångfald. Utnyttjande av mark som betesmark håller vegetationen vid älvstränderna låg och buskagen under kontroll. Många tidigare allmänna vårdbiotoper har blivit sällsyntare då naturliga ångar och betesmarker har vuxit igen och eutrofierats. Genom att vårda de översvämmade ångarna vid älvdalarna kan den utsatta situationen för dessa arter underlättas. I synnerhet vattenfåglar och vadarfåglar gynnas av att våtmarker som finns vid översvämmade ångar vårdas. Totalt 32 objekt valdes med i rapporten. En del av dem är mycket omfattande och inkluderar flera delområden. En del av de områden som nämns i planen omfattas redan nu av vården. En stor del av objekten är översvämmade ångar längs Torne älv och Liakanjoki, men också landskapsmässigt värdefulla åkerarealer samt hagar och åkrar som ligger nära översvämmade ångar kring Torneå har valts med. Hela åkerfältet i Raumonjärvi har också valts till ett objekt på grund av dess värdefulla fågelbestånd. Man har för detta område har också föreslagit utredningar om vissa platser kunde vara lämpliga som konstgjorda våtmarker. LUMO-översiktsplanen för Torneå har utarbetats i samarbete med lokala invånare. Enskilda lantbrukare och lokala föreningar i Arpela, Vojakkala, Raumo och Karunki har deltagit genom att föreslå områden som är lämpliga att kartläggas. Också representanter för Torneå stad har mycket aktivt deltagit i arbetet med översiktsplanen. De lokala invånarnas aktivitet är viktig också då vårdåtgärderna ska genomföras. Syftet med denna rapport är att styra vårdåtgärderna, såsom röjning, utnyttjande av marker som betesmark och höbärgning, till de rätta områdena. De vårdåtgärder som har föreslagits är inte bindande. Verkställandet av åtgärderna är beroende av markägarnas samt de lokala lantbrukarnas och föreningarnas aktivitet. Det är emellertid möjligt att få finansiering exempelvis genom specialstöd för lantbrukets miljöstöd för de kostnader som vårdåtgärderna föranleder.				
Nyckelord Vårdbiotop, naturens mångfald, översvämmad äng, våtmark, landskapsvård, miljöstöd, Torneå, Torne älv, Liakanjoki.				
ISBN (tryckt)	ISBN (PDF)	ISSN-L	ISSN (tryckt)	ISSN (webbpublikation)
978-952-257-177-9	978-952-257-178-6	1799-3865	1799-3865	1799-3873
Sidantal	Språk		Pris (inneh. moms 8%)	
74	finska		-	
Beställningar/distribution Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland PB 8060, 96101 Rovaniemi Tel.+358 40 562 2821, E-mail: kirjaamo.lappi@ely-keskus.fi				
Förläggare Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland				
Tryckeri, ort och tidpunkt Kopijyvä Oy, Kuopio 2010				

Lapin elinkeino-,
liikenne- ja ympäristökeskus
Hallituskatu 5 C; PL 8060,
96101 Rovaniemi
puh. 020 636 0010
www.ely-keskus.fi

ISSN-L 1799–3865
ISSN 1799-3865 (painettu)
ISBN 978-952-257-177-9 (painettu)
ISSN 1799-3873 (verkojulkaisu)
ISBN 978-952-257-178-6 (PDF)